

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Marie Kotrášová

Nekázeň z pohledu učitele

Olomouc 2019

vedoucí práce: doc. Mgr. Štefan Chudý, Ph.D.

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením doc. Mgr. Štefana Chudého, Ph.D. a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

Poděkování:

Děkuji doc. Mgr. Štefanu Chudému, PhD. za jeho odborné vedení bakalářské práce, jeho cenné rady, podporu, vstřícnost a ochotu při konzultacích

ANOTACE

Tato bakalářská práce pojednává nad tématem „Nekázně z pohledu učitele“. Rozděluje se na dvě části a to na teoretickou a praktickou. V teoretické části se zaměřuji na důležité pojmy týkající se dané problematiky. Zaměřuji se v ní na popisování profese učitele, jeho osobnost a psychické stavy. Dále se zaměřuji na kázeň jako takovou, její projevy, její příčiny a funkce v procesu vyučování. Jako poslední popisuji výchovně vzdělávací proces, v němž má učitel dosáhnout ukázněnosti žáků. Také je zde uvedeno, jaký rozdíl je mezi vzděláváním a vzděláním. Praktická část je pak zaměřena na výzkum. Cílem tohoto výzkumu je zjistit, jak si učitelé umí poradit s nekázní ve třídě, jak jí předcházejí a jaké prostředky používají k dosažení kázně.

KLÍČOVÁ SLOVA

Nekázeň, kázeň, příčiny nekázně, osobnost učitele, život ve třídě, vyučovací proces, cíl vyučování

ABSTRACT

This bachelor thesis is about topic „Indiscipline by teacher’s view“. The thesis is divided into two sections, teoretical and practical part. The teoretical part is about important terms. In this part I write about teacher’s profession, his personality and psychic states. Next I focus on a discipline, its attributes, its causes and functions in a learning process. As last I do describe educational proces, where teacher should get at discipline of pupils, also I write about differents between learning and education. The practical part focus on a research. Target of the research is how a teachers can deal with indiscipline at a class and how they prevent it and wich ways they use to get at a discipline.

KEYWORDS

Indiscipline, discipline, causes od indiscipline, teacher’s personality, classroom life, education proces, goal of education

OBSAH

ANOTACE	10
ÚVOD.....	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 VYMEZENÍ POJMU KÁZEŇ.....	9
1.1 Kázeň	9
1.2 Funkce kázně ve škole	10
1.3 Kázeň – ochrana dítěte.....	11
1.4 Projevy nekázně	13
1.5 Příčiny nekázně.....	14
2 UČITEL.....	17
2.1 Osobnost učitele.....	17
2.2 Psychické stavy učitele	18
2.3 Život ve třídě.....	20
2.4 Úspěšný učitel.....	21
3 VÝCHOVNĚ VZDĚLÁVACÍ PROCES	22
3.1 Vzdělávání a vzdělání	22
3.2 Vyučovací proces.....	22
3.3 Cíl vyučování	23
3.4 Zásady vyučování	24
3.5 Hodnocení vyučování	26
PRAKTICKÁ ČÁST	28
4 ZÁKLADNÍ INFORMACE O VÝZKUMU	28
4.1 Cíl výzkumu.....	28
4.2 Výzkumné otázky	28
4.3 Výzkumný vzorek.....	28
4.4 Metodika	29

4. 5 Metody výzkumu	29
4. 6 Výsledky rozhovorů.....	29
4. 7 Interpretace odpovědí učitelů.....	29
5 ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ Z VÝZKUMU	40
ZÁVĚR.....	42
LITERATURA.....	43
PŘÍLOHY	45

ÚVOD

Nekázeň je a vždy bude často probírána a řešena jak mezi učiteli, odborníky, tak i ve společnosti. Projevy nekázně a činitelé ovlivňující ji jsou nestálé, mění se v souvislosti s dobou a jejími technickými vymoženostmi. Je zapotřebí, aby všichni hledali ty nejúčinnější prostředky a metody, díky kterým by dosáhli kázně a příjemné atmosféry ve třídě. Není to vůbec jednoduché a to hlavně z toho důvodu, že je každé dítě jedinečné svým chováním a prožíváním a žádná skupina žáků, tedy třída, nebude ani při nejmenším podobná jako kterékoliv jiná. Dále se také vyskytuje spousta činitelů a faktorů, které kázeň tvoří a ovlivňují ji.

Jako téma mé bakalářské práce jsem si vybrala nekázeň z pohledu učitele. Uvedené téma mě zajímalo po celou dobu studia a vybrala jsem si ho hlavně z toho důvodu, že jsem nastávající pedagog a jako všichni začínající pedagogové se začátků a získání kázně ve třídě obávám.

Cílem této bakalářské práce je zaznamenat a popsat názory učitelů na současnou nekázeň ve školách. Získání potřebných informací k výzkumu mi umožní rozhovory s učiteli, kteří budou odpovídat na předem stanovené otázky. Část těchto otázek se týká samotné nekázně a zde je cílem zaznamenat činitele, které ji způsobují a opatření a prostředky, které naopak kázeň podporují. Další dotazy se týkají spíše učitelů. Jak se můžeme dočíst v médiích, tak nekázeň souvisí s jejich autoritou a toho, jak k nekázni přistupují. V návaznosti na to bylo mým cílem zjistit, zda mají učitelé problémy se začátky v učitelství, protože u žáků nezískali zmíněnou přirozenou autoritu. Velice důležité jsou také předem určená pravidla a jejich následné dodržování, která by měla autoritu učitele podporovat. Také se budu zabývat jejich přístupem k metodám a postům, které učitel používá k dosažení kázně. Učitelé by měli být aktivní a flexibilní, zkoušet nové věci, protože se chování žáků, jak jsem již uvedla, mění i příčinou technických vymožeností.

Má bakalářská práce je rozdělena na dvě části a to na teoretickou a praktickou. V teoretické části jako první vymezuji pojem kázeň a v jakém prostředí se s ní můžeme setkat. Dále v této kapitole popisuji funkci kázně přímo ve školním prostředí a před čím nás udržení kázně může ochránit. Důležité je zde popsat antonymum slova kázeň, její typické projevy k daným osobám a to ke spolužákům a učitelům. Projevům nekázně ovšem předcházejí příčiny, které jsou kolikrát špatně rozpoznatelné. Jelikož se jedná o nekázeň ve školním prostředí, je důležité vymezit pojem učitel, jakožto důležitého článku k udržení kázně ve třídě. Budu se zabývat jeho osobností, psychickými stavy a tomu, jak ho vnímáme a koho

považujeme za úspěšného učitele. V teoretické části jako poslední popisuji výchovně vzdělávací proces. Vymezuji zde, co si pod tímto pojmem můžeme představit, faktory, které tento proces ovlivňují a zásady vyučování. Uvedu zde také důležitost a uvědomění si rozdílnosti slov vzdělávání a vzdělání, které jsou často zaměňovány. Dále také to, že vyučovací proces nesmí být pouze nahodilé sestavení činností. Musí mít určený cíl, ke kterému se postupně učitel se svými žáky dopracovává. Také musí být tento proces pečlivě kontrolován a ohodnocen, aby účastníci vyučovacího procesu zjistili, jakých kvantitativních a zejména kvalitativních změn dosáhli a zda směřují k vytyčenému cíli.

V praktické části zaznamenávám názory učitelů na nekázeň a na osobnost a reakce učitele. Informace budou získávány prostřednictvím rozhovorů s učiteli, kteří budou odpovídat na předem stanovené otázky. Chtěla bych, aby se každý učitel vyjádřil co nejpřesněji a tak, jak to cítí on sám. Zjištěné informace následně sjednotím a porovnáám. Závěrem celý výzkum zhodnotím a sepiši doporučení.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ POJMU KÁZEŇ

1.1 Kázeň

Pod pojmem kázeň si většina lidí představí poslušnost, plnění rozkazů a povinností, ovšem ne všichni mají stejný názor na to, jak kázně docílit. Zatímco někteří tvrdí, že kázně docílíme jedině přísným přístupem, jako například pomocí tělesných trestů, domácích úkolů navíc, případně zanecháním žáka „po škole“, jiní to vidí jako něco, čeho se dá docílit pomocí komunikace a výměny názorů. Ti, kteří zastávají názor, že díky potrestání si dítě uvědomí co je špatné a co dobré, vylučují, že by se dítě dalo vychovat pomocí komunikace, a ti, kteří dosahují kázně díky vzájemnému porozumění, vylučují, že je nutné dítě trestat. Díky těmto názorům se může zdát, jako by pojmy kázeň a svoboda byly naprosto neslučitelné, což nemusí být nutně pravda. Bez kázně, tudíž bez pravidel, bychom si svobodu neuvědomovali. Pokud není svoboda spojena s povinností a odpovědností, stává se anarchií¹.

Co se týče přesného vymezení pojmu kázeň, nejčastěji používáme jako definici vědomé dodržování norem a pravidel. Nejdůležitějším slovem v této definici je slovo „vědomé“. O kázní můžeme totiž hovořit jen tehdy, pokud si uvědomujeme, že to, co děláme, je správné. Při neuvědomělém porušování pravidel nelze přímo hovořit o nekázní. Pravidla a zásady slušného chování je třeba nejprve se naučit, v případě opakovaných neúspěchů je potřeba přesvědčit se, zda se nemůže jednat o duševní poruchu.

S kázní se setkáváme ve školním prostředí a ve společnosti. Kázeň ve společnosti je potřebná z důvodu jejích funkcí. Tyto funkce jsou: orientační, ochranná, existenční, sociotvorná, výkonová. Například funkce orientační je důležitá k tomu, aby jedinec věděl, co má od ostatních očekávat a co se očekává od něj. Funkce ochranná udává zákony, podle kterých se má jedinec řídit a díky jejich dodržování se cítí bezpečně. Školní kázeň je spíše „vědomé dodržování školního řádu a pokynů stanovených učiteli, popřípadě dalšími zaměstnanci školy“.² Je samozřejmé, že se nejedná pouze o pravidla, jak nejlépe se má každý žák učit, jedná se také o bezpečnost každého, který se účastní vyučovacího procesu. Z tohoto tvrzení vyplývá, že díky přesně stanoveným pravidlům a jejich dodržování nedochází k úrazům a poškozování majetku školy.

¹ BENDL, Stanislav. *Jak předcházet nekázní, aneb, Kázeňské prostředky*. Praha: ISV nakladatelství, 2004, s. 20. ISBN 8086642143.

² BENDL, Stanislav. *Ukázněná třída, aneb, Kázeňské minimum pro učitele*. Praha: Triton, 2005, s. 48. ISBN 8072546244.

Školní kázeň a kázeň společenská jsou úzce propojeny a navzájem se prolínají. V každé skupině je zapotřebí určité kázně. Takovou skupinou může být jak dav, tak i školní třída. Pravidlem je, že „potřeba kázně stoupá s počtem lidí ve skupině, což je také případ školy“.³

Každá pravidla a normy by měly mít svou kontrolu. Co se týče kontroly kázně, existují dvě metody - vnitřní a úplná. Tyto dvě metody jsou zcela odlišné. Vnitřní kontrola dbá na to, aby žák nebyl ničím omezován. Celý proces by měl být postaven na individuálních potřebách každého žáka třídy. Každému jedinci by měla být věnována dostatečná pozornost na to, aby mohly být odhaleny jeho schopnosti. Čím dříve odhalíme tyto skutečnosti, tím dříve můžeme začít s tréninkem, který je zaměřený na jeho zvláštní vlohy. U této kontroly teoretikové přepokládají, že čím více se škola pokouší donucovat, manipulovat, kontrolovat a formovat chování žáků, tím větší je pravděpodobnost vzniku kázeňských problémů.⁴ Autoři Snygg a Combs tvrdí, že zasáhne-li dospělý dítěti do procesu učení, znemožní mu zvolit si samo cíl. Tato kontrola kázně je uplatňována ve školách typu Montessori. V úplné kontrole jde hlavně o dodržování pevně stanovených pravidel a kázeňských metod. Na této kázeňské kontrole staví většina standartních škol.

Díky každému rozvoji, jak na úrovni vědy, společnosti, či techniky, se vytváří nové pohledy a postoje v rámci výchovy, které nám přinášejí nový pohled na kázeň. S tímto rozvojem přichází nové interpretace cílů kázně, její funkce, konstituování norem kázně i v dalších oblastech. Společnost v současnosti klade větší důraz na seberealizaci, sebeovládání a tím pádem i na sebekázeň a zodpovědnost za vlastní osud. Zodpovědnost hlavně v tom směru, že si uvědomujeme nemožnost předání svého osudu do jiných rukou.

1.2 Funkce kázně ve škole

Škola může kvalitně fungovat jedině v přítomnosti kázně a s tím souvisí její funkce ve školním prostředí. Kázeň plní funkci orientační, ochrannou, existenční, sociotvornou a výkonovou.

Funkce orientační nám pomáhá porozumět chování lidí v našem okolí. Díky této funkci víme, co v určitých situacích od koho očekávat a také to, co se očekává od nás. Tato funkce ulehčuje kontakt s lidmi.

Díky dobře stanoveným normám a pravidlům se lidé cítí bezpečně, tudíž funkce ochranná zajišťuje pocit bezpečí a jistoty. Žádný člověk nemá rád, pokud je jeho bezpečí ohroženo.

³ BENDL, Stanislav. *Kázeňské problémy ve škole. Aktualiz. a dopl. vyd.* Praha: Triton, 2011, s. 25. ISBN 978-80-7387-436-0.

⁴ BENDL, Stanislav. *Jak předcházet nekázní, aneb, Kázeňské prostředky.* Praha: ISV nakladatelství, 2004, s. 19. ISBN 8086642143.

Mravnost – neboli morálka, tedy celková představa správného jednání ve společnosti – „je tak zárukou sociální bezpečnosti jedince, který může vždy spoléhat na to, že v situacích, kdy se jeho hmotný statek, jeho život, jeho žena, nebo některý z jeho ideálních statků (čest, dobré jméno apod.) stane předmětem pokušení jiného jedince, mravní síla tohoto jedince je zárukou, že situace bude rozřešena nikoli ve smyslu hospodářského, sexuálního, mocenského, intelektuálního atd. kořistnictví, a tedy znerovnění, nýbrž ve smyslu harmonie mezilidských vztahů“.⁵ Mravnost a kázeň se odlišují v docílení slušného chování. V případě morálky jednáme za pomoci vnitřního přesvědčení.

Funkce existenční navazuje na funkci orientační. Pokud víme, jak a kdy se máme chovat a chováme se tak, umožňuje nám to přežít. Jedná se například o pravidla silničního provozu. Díky tomu, že dodržujeme předem stanovená pravidla, nic by nám nemělo hrozit. Přežití konkrétního nebezpečí není vždy zapříčiněno pouze vyšší rozumovou kapacitou, která nás může zachránit, příčinou může být ukázněnost a dodržování pravidel, díky kterým předejdeme mnohým nebezpečným situacím.

V případě většího počtu lidí ve skupině se jedná o funkci sociotvornou. Hromadné akce nebo společenské události se neobejdou bez ukázněnosti lidí. Jen při dodržování pravidel bude společnost schopná fungovat.

Funkce výkonová podporuje efektivnost práce a šetří čas. V případě výskytu jakékoli nekázně se hůře pracuje. Potřeba kázně je důležitá ve všech zaměstnáních, jakýchkoli krouzcích a jinak organizovaných pracích. Bez kázně se hůře pracuje, mnohdy se ani nepodaří práci dokončit nebo i vůbec začít.

1.3 Kázeň – ochrana dítěte

Kázeň může plnit funkci, která by se dala dělit i podle zaměření a to na kázeň zajišťující bezpečí jak žákům, tak i učitelům, a na kázeň vytvářející prostředí pro učení. Pokud více rozebereme funkci ochrany dítěte, zjistíme, že se jedná například o ochranu před dětmi samotnými. Díky této funkci by si děti při dodržování kázně neměly navzájem ubližovat, nikomu by nemělo hrozit nebezpečí před nikým. Dále sem patří ochrana dítěte před předčasným vstupem do života. Škola se snaží děti připravovat a varovat před tím co bude a co mají očekávat. Ovšem skutečnost je taková, že se tato funkce plní velice obtížně. Přítomnost drog, alkoholu a hlavně šikany je častým jevem ve školním prostředí stejně jako běžně na „ulici“.

⁵ BLÁHA, Arnošt Inocenc. *Sociologie*. Editor Juliana OBRDLÍKOVÁ. Praha: Academia, 1968, s. 265. ISBN 21-093-68

Ochrana dítěte se dělí na bezpečnostní, výkonovou, hygienickou, ekonomickou a prognostickou. Ochrana z pohledu bezpečnosti se týká jak žáka, tak i učitele a tudíž se musí popsat jednotlivě. Tato funkce kázně chrání žáky před násilím a rizikovým chováním ze strany ostatních žáků. Ochrana učitele či jeho bezpečí je ohrožena v případě nekázně žáků. Je známa spousta případů, kdy byl učitel žáky napaden nebo i dlouhodobě šikanován. Nejedná se pouze o napadení slovní, ale i napadení fyzické, přičemž učitel nemá ze zákona právo se fyzicky bránit.

Další ochrana dítěte je ve smyslu výkonovém. Tato funkce je jedna z nejdůležitějších, protože pokud není kázně, není žádného výkonu. Je poněkud nemožné efektivně se účastnit vzdělávacího procesu a tedy podávat nějaký výkon, jestliže třída, ve které tento proces probíhá je nesoustředěná, hlučná a neustále vyrušující. Před každým výkonem je potřeba zajištění kázně, a čím rychleji kázně docílíme, tím více času zbyde nám i žákům na učení.

Ochranu dětí z hlediska hygieny zajišťuje Minimální preventivní program škol (případně jiné preventivní programy) a na jeho plnění dohlížejí zaměstnanci školy. Jedná se především o všeobecnou prevenci rizikových jevů a chování jako je užívání návykových a omamných látek, alkoholu atd. V dnešní době je však tato funkce velice ohrožena z důvodu nespolupráce některých rodičů. Dříve se nestávalo tak často, že by děti před vstupem do školy kouřily, nebo požívaly alkohol a v těch nejhorších případech tyto látky nosily přímo do školy. Učitelé se ovšem nejvíce bojí školních výletů, či různých kurzů. Riziko výskytu alkoholu a dalších drog je tu pravděpodobnější než ve škole a hůře se hlídá. Děti mají více volnosti a netráví tolik času pod dohledem učitele. I přes přísný dohled pedagogických pracovníků se občas může stát, že žáci nějakým způsobem pronesou alkohol či jiné návykové látky. Každý z nás by si určitě vzpomněl na „lumpárny“, které prováděl na kurzech, a ani se nemuselo jednat o škodlivé látky a přitom věděl, kde se učitel momentálně nachází, kolik má času a jak nejrychleji se schovat.

Je samozřejmé, že ekonomická ochrana se bude týkat ztráty financí. V případě roztržky nebo hádky je velmi pravděpodobné, že dojde k újmě na zdraví či na majetku. Tyto rozbité věci musí někdo škole zaplatit, nebo rovnou danou věc koupit.

Uplatňování kázně má vliv i do budoucna – ochrana prognostická. Čím menší má dítě či žák sklony k nekázni, tím menší je pravděpodobnost, že člověk v dospělosti nastoupí na kriminální dráhu. Nelze však hovořit o pouhém nedodržování kázně: žákům, přihlížejícím probíhající nekázni nebude tato norma chování připadat špatná a je možné, že budou toto chování napodobovat.

1.4 Projevy nekázně

Není pochyb, že v dnešní době je množství nekázně na školách závažnější než dříve. Nejen, že je výskyt větší, ale některé formy a projevy nekázně se vyskytují již u velice malých dětí. Například taková šikana se v některých případech může objevovat více na 1. stupni než na 2. stupni základních škol. Jak již bylo zmíněno, kázeň úzce souvisí s dobou a jejím pokrokem a tak je to i s druhy a projevy nekázně. S dobou přichází nové technologie a tyto technologie, jako například chytré telefony, počítače a televize, ovlivňují výchovu a následně chování dětí. Děti tráví mnohem více času doma, sedí u počítačů a veškeré jejich kontakty s okolním světem probíhají virtuálně. Snaha o výchovu je poměrně těžká a zvláště pak v případě, když má dítě rozehranou hru a rodiče po dítěti chtějí pouze vynést odpadky nebo umýt nádobí. Dítě na výzvy tohoto typu nereaguje a později začne rvát, že hraje a „stopnout“ hru není možné. Tyto hádky jsou mezi dětmi a rodiči nekonečné. Hry nejsou ovšem jediným problémem, který v dnešní době ovlivňuje výchovu dětí. Díky sociálním sítím děti získávají sebejistotu, která není zdravá. Moc dobře ví, že si mohou „vyskakovat“ na kohokoli chtějí, protože se jim nic nemůže stát. Později se tato sebejistota přenáší i do reality a jsou schopné během výuky urážet učitele, aniž by se báli trestu, který z tohoto chování může vyplynout. Děti jsou vulgárnější, více si dovolují a jsou hůře zvladatelné. Přestupků je na školách tolik, že je velmi obtížné je všechny vyjmenovat a popsat.

Jako typické projevy nekázně vůči spolužákům jsou pomluvy a nadávky. Děti se lehkou dostanou do roztržky a slova už pak vycházejí sama. Projevy šikany jsou zpočátku mírné, postupně se zhoršují. Děti úmyslně pokřikují a nadávají na žáka, který je v kolektivu slabší. Jedná se například o děti s velice dobrým prospěchem, ale i o děti s podprůměrným prospěchem. Dále se může jít o děti s nějakým druhem postižení, či děti nábožensky vychovávané. Slovní šikana postupně přechází v nepříjemnější formu a to šikanu fyzickou. Jako další vyskytující se nekázeň vůči spolužákům můžeme jmenovat jakékoli hanění práce ve skupinách, jak té vlastní tak i ostatním skupinám. Krádeže svačin, učebnic, sešitů, předbírání ve frontách na oběd a úmyslné vylučování žáka z her.

I když se to nezdá, je o něco více forem nekázně vůči učitelům. Nejen, že obsahuje formy nekázně objevující se vůči spolužákům, ale i něco navíc a to například vědomá nepozornost při vykládání učební látky během hodiny, narušováním hodiny různými zvuky, vykřikováním a drzostmi. Drzosti jsou nejčastěji vyskytovanou formou nekázně vůči učitelům. Děti odmítají jít k tabuli, odmítají odpovídat na otázky, odmítají jakkoli učiteli vyhovět a odsekávají mu.

Některé formy nekázně mohou ubližovat jak spolužákům, tak i učitelům. Jedná se například o opisování při testech. Je to nespravedlivé vůči spolužákům, kteří se poctivě na test připravovali, vůči učitelům je to podvod. Učitel pak nemůže hodnotit žáka objektivně a spravedlivě vůči ostatním. Dále se může jednat o ničení majetku školy. V případě poškození věci znemožní její další používání jak žákům, tak i učitelům.

1.5 Příčiny nekázně

Nekázeň žáků má vždy nějakou příčinu. Těchto příčin, které ovlivňují chování je mnoho a ne všechny jsou snadno a rychle odhalitelné. Ne vše co vidíme, co si myslíme, nebo co víme, přináší kompletní náhled na příčinu. Učitel ani rodič by neměl vynášet soudy o příčinách chování dítěte, pokud samotné dítě nezná opravdu dobře a hlavně dokud nezná veškeré okolnosti případu. V případě ukvapeného rozhodnutí a vznesení návrhu na řešení mohou vzniknout až doživotní následky. Ve spoustě případů můžeme obvinít dítě, že způsobilo nějaký problém a přitom je na vině někdo jiný. Jako příklad můžeme uvést dítě, které chodí za školu a přitom chodí za školu kvůli učitelům, kterého se bojí a ne kvůli tomu, aby mělo volno. V dalších případech to může být právě naopak. Můžeme být na dítě tak opatrní a šetrní, až si budeme nalhávat, že to není jeho chyba. V obou případech můžeme ukvapeným závěrem velmi uškodit.

Stejně jak vývoj člověka ovlivňují vnější a vnitřní faktory, tak stejně tyto faktory ovlivňují nekázeň. Vnitřní faktory zahrnují genetiku, která se nadále během vývoje rozvíjí a formuje, kdežto vnější faktory zahrnují to, co jsme se během života naučili a co jsme přijali od okolí. Na každém z faktorů je založena představa o vzniku nekázně. V představě zaměřené na vnitřní faktory se jedná o nekázeň, která vzniká kvůli špatným vrozeným vlastnostem a sklonům. Tato představa se zakládá pouze na chování individua. Další představa je zaměřená na vnější faktory, tedy působení okolí na jedince, jenž má vliv na jeho chování. Tyto faktory se mohou různě prolínat a na tom je postavená další představa, která bere v potaz jak vnější faktory, tak faktory vnitřní. „Zde jsou jak individuální charakteristiky, tak charakteristiky prostředí považovány za důležité determinanty chování.“⁶

Pokud bereme v potaz veškeré faktory ovlivňující nekázeň, můžeme za nejčastěji se vyskytující považovat zvýšenou agresivitu u dětí a žáků. Tato agresivita může být zapříčiněna jak dědičností, tak vlivem okolí na jedince. V případě působení okolí se jedná o příčiny nadměrného sledování filmů a her s prvky agresivity, dále se může jednat o okolí, které dítě

⁶ BENDL, Stanislav. *Jak předcházet nekázni, aneb, Kázeňské prostředky*. Praha: ISV nakladatelství, 2004, s. 28. ISBN 8086642143.

nálepkuje kvůli jeho vzhledu, odmítá jeho přítomnost a podobně. Takové chování okolí vůči dítěti může vést k jeho integraci s kriminálními skupinami.

Jako další nejčastěji vyskytující se příčinou nekázně je porucha chování. V tomto případě musíme brát v potaz možnosti výskytu nějakého onemocnění dítěte. I klasická chřipka může dítě ovlivnit tím způsobem, že nebude schopno udržet pozornost a následně začne vyrušovat. Další příčinou nekázně může být určitá vývojová porucha, jako je Aspergerův syndrom, nebo dětský autismus, hyperaktivní chování či depresivní porucha chování.

Nekázeň žáků se odvíjí také od jejich výživy. Energie, kterou děti získávají ze snídaní a svačinek je velice důležitá. Pokud dítě ráno nebude snídat, nebo nebude mít možnost během dne sníst svačinku, případně její energetická hodnota bude velice nízká, je velice pravděpodobné, že dítě nebude schopné udržet pozornost, bude slabé a sníží se jeho aktivita. Naopak u nadměrného příjmu energie bude mít dítě hyperaktivní chování. Ve stravovacích návycích je také velice důležitý pitný režim a s ním spjaté doplňování minerálů.

V případě nekázně většinu učitelů napadne, že se jedná o nedostatečnou výchovu v rodině, či přehnanou výchovu. O takové příčiny se jedná hlavně v případě rozpadu rodiny, či neustálých hádek v rodině. Rodiče nemají na děti žádný čas a snaží se jim to vynahradit tím, že si dítě může kupovat, co chce a dovolovat si co chce. Takovým přístupem rodiče docílí toho, že je děti sice budou mít rády, ale za cenu nedosažení potřebných výchovných cílů. Nejen, že dítě vyrůstá v podstatě na tom, že si může dovolovat a přikazovat, ale také na svých rodičích vidí vzor chování. Tento vzor bude spočívat na hádání se s lidmi a potřebě mít za každou cenu pravdu. V případě přehnané výchovy se jedná o nadměrné množství povinností a mimoškolních aktivit pro dítě. Rodiče se snaží ze svého dítěte vychovat něco, čím chtěli být sami, nebo mají přesnou představu o tom, kým dítě bude. Děti mají předem stanovený rozvrh na den, který musí splnit, což způsobuje přetíženost, děti se odmítají soustředit a naschvál vyrušují.

Na nekázeň způsobenou nedostatečnou výchovou v rodině navazuje nekázeň způsobená ve společnosti, nebo mediální vliv. Děti napodobují chování, hledají vzory, podle kterých se mohou chovat. V dnešní době je všude kolem nás spousta násilí a trestných činů, které děti vnímají například prostřednictvím médií a jsou těmito situacemi ovlivňovány.

Jednou z dalších příčin může být i učitel. Výklady v hodinách by měli být pružné a zajímavé, aby děti udrželi pozornost. V případě nudného a monotónního výkladu se děti nudí a vyrušují. Učitel by měl být schopen zareagovat na chování žáků a výklad pozměnit tak, aby si své „publikum“ získal zpět, bez zbytečných poznámek a křiku. Existuje spousta dalších

způsobů, jak na děti zapůsobit, například formou různých her navazujících na vykládanou látku, případně různá videa a další pomocné materiály.

Další příčiny mohou být ryze biologické – předvádění se chlapců před děvčaty a získávání si pozornosti, tím pádem i boj chlapců o moc a postavení. Jako jedna z velice pravděpodobných příčin může být vzájemná nenávist mezi žáky, případně nenávist žáků vůči učiteli, nebo naopak nenávist učitele vůči žákům.

2 UČITEL

2.1 Osobnost učitele

„Ve škole a v celém formálním edukačním procesu připisují klíčovou pozici učiteli. Má největší sílu ovlivňovat žáky, má současně i největší odpovědnost za jejich fungování i výsledky.“⁷

K tomu, aby zvládl tyto kladené požadavky a zároveň se dokázal chránit před možnými ohrožujícími skutečnostmi, nestačí pouhý případný talent člověka, potřebuje ovládnout mnoho pedagogických a psychologických dovedností. Mnoho znalostí pedagogického a psychologického charakteru učitel získá během studia na vysoké škole. Pouhá teorie ovšem nedělá dobrého učitele, je zapotřebí získané znalosti uvést do praxe. V praxi učitel získá určité množství dovedností a zkušeností ve svém oboru a s přibývajícím roky působícími na škole se budou tyto zkušenosti a dovednosti dále vyvíjet a zdokonalovat.

Podstatná část struktury osobnosti učitele je motivace k povolání. Podle Caselmannovy typologie existují učitelé, kteří jsou motivováni zápallem ve svém oboru. Pro takového učitele není žádná ztráta času se připravovat a dělat například prezentace ke zkvalitnění výuky. Rádi seznamují žáky s problematikou, věnují se jim i nad rámec svých povinností s cílem předání všech důležitých informací. Jedná se o typ učitele logotrop. Ostatní učitelé jsou spíše zaměřeni na žáky. Těmto učitelům jde o city, postoje a problémy žáků. Jedná se o typ paidotrop. Tyto typy motivace učitelů se nevyskytují jednoznačně, málokdy se setkáme s učitelem, který je motivová výhradně žákem či výhradně svým oborem.

Jako další do struktury osobnosti učitele patří charakterově-volní vlastnosti. Jedná se o vlastnosti mravního charakteru, které jsou pro žáky velice důležité a významné. V první řadě je to vztah k sobě samému. Rozumíme tím sebepoznání, sebehodnocení a zdravé sebevědomí. Pozitivní vztah sám v sebe, ve své schopnosti a dovednosti je základem pro každého pracovníka a zvláště učitele. Ne málo učitelů odchází ze školství jen po pár letech působení a to jen z důvodu nízkého sebevědomí. Nevládají třídu z pohledu kázně, jelikož u žáků nezískali respekt (úctu). Dále se jedná o vztah k druhým. Nejde pouze o vztah k dětem, ale i o vztah ke kolegům a rodičům. Je velice důležité, aby byly vztahy tvořeny na vzájemné důvěře, upřímnosti a pochopení. Učivo můžeme zapomenout, ale vztah a náklonost k učiteli ne. Nesmíme opomenout vztah k práci. Učitel by měl mít svou práci rád, brát ji svědomitě a zodpovědně. Vzdělání dětí závisí individuálně na každém učiteli, na jejich přístupu k učení.

⁷ BRÉDA, Jiří, Eva DANDOVÁ, Jitka KENDÍKOVÁ a Václav MERTIN. Sebeobrana učitele. Praha: Raabe, 2017, s. 20 Dobrá škola. Škola jako (ne)bezpečné místo, 1. ISBN 978-80-7496-345-2.

Také vztah k hodnotám je důležitý už jen kvůli jeho spravedlnosti, vztahu k věcem a názoru na smysl života. A konečně volní vlastnosti. Žáci z volních vlastností oceňují hlavně kladné a to sebeovládání, rozhodnost, vytrvalost a houževnatost.

Seberegulačními vlastnostmi každý učitel kontroluje své chování. Jde především o sebeuvědomování, sebepoznání, sebehodnocení, svědomí, sebekritiku a sebepojetí. „Adekvátní sebepojetí je jedním z důležitých aspektů duševní rovnováhy člověka. Vzhledem k tomu, že učitelská profese klade zvýšené nároky na psychickou stabilitu osobnosti učitele, na její odolnost, považujeme dobře zformované sebepojetí za jeden z předpokladů autority a úspěšného působení učitele.“⁸

Veškeré dynamické vlastnosti čili temperament učitele děti vnímají a napodobují ho. V každé typologii temperamentu nejsou vždy jen pozitivní vlastnosti a v tom případě je zapotřebí ty negativní ovládat a utlumovat je. Podle Hippokratovo-Galény typologie je u sangvinika zapotřebí větší soustředěnosti a ovládání jeho netrpělivosti, choleric se musí více hlídat, ovládat snadnou vznětlivost, flegmatici jsou známí pohodlností, jejichž úkolem je tuto „lenost“ překonat a melancholik musí zaujmout reálnější postoj k životu.

Jako poslední do struktury osobnosti učitele patří výkonové vlastnosti, speciální schopnosti učitele. „Mezi výkonové vlastnosti osobnosti je možno zařadit nejen schopnosti, jež se rozvinuly na základě vrozených vloh, ale také osvojení vědomosti, dovednosti a návyky.“⁹ Schopnosti lze třídit na obecné a speciální. Obecnými schopnostmi se rozumí inteligence. Ve školství jsou vyžadováni učitelé s vysokou inteligencí, ovšem praxe ukazuje, že vysoká inteligence není vše a nestačí k tomu, aby byl učitel úspěšný. V praxi je nezbytné praktické, konkrétní, divergentní a tvořivé uvažování. Speciální schopnosti tedy rozhodují o úspěšnosti v praxi učitele. Projevují se jak v kvalitní přípravě, plnění cílů, volbě vhodných vyučovacích metod, tak i v citlivém, pohotovém vedení žáků a srozumitelnosti verbálního i neverbálního vyjadřování.

2.2 Psychické stavy učitele

Během vyučování a vykládání látky žákům je na učitele kladeno značné množství nároků. Učitel se musí plně soustředit na kvalitní prezentaci učiva, aby žáci co nejlépe a nejsnadněji učivo pochopili. Vykládat látku však není jeho jediná povinnost, zároveň by měl být schopen

⁸ HOLEČEK, Václav. *Psychologie v učitelské praxi*. Praha: Grada, 2014, s. 25 Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3704-1.

⁹ HOLEČEK, Václav. *Psychologie v učitelské praxi*. Praha: Grada, 2014, s. 30 Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3704-1.

sledovat žáky, jejich chování a to jak reagují na přednášené učivo a zda látku chápou. Zvládat všechny tyto činnosti naráz není kolikrát vůbec jednoduché. K tomu všemu je zapotřebí značné úrovně pozornosti, jejího rozdělování a přenášení. Ovšem úroveň pozornosti je velice snadno ovlivnitelná. Ne vždy je učitel stoprocentně koncentrovaný, může být unaven, mezi kolegy vládne špatná nálada, učí v jemu nepříjemném prostředí a tak dále. Jedná se o vnitřní (nálada, emoce) a vnější (pracovní prostředí, sociální prostředí) činitele, kteří působí na pozornost.

Každý učitel, který vstupuje do školství, by měl disponovat citovou zralostí a vyrovnaností, což znamená, že by již měl mít rozvinuté vyšší emoce – estetické, intelektuální a etické. „Pro učitele by měla být charakteristická převládající optimistická nálada, která vede k vytvoření atmosféry vzájemného porozumění a spolupráce.“¹⁰ Žáci si snadno všimnou učitelovi náladovosti a jsou okamžitě schopni těchto situací zneužít. Začnou svádět neznalosti učiva na učitele, kvůli tomu, že měl „opět“ špatnou náladu a nevěnoval jim takovou pozornost, jakou by měl.

Velice nepříjemný rys charakteru, jako je perfekcionismus, ubližuje jak okolí, tak člověku samému. Tito lidé neodpouští žádnou chybičku a vše musí být naprosto dokonalé. Je zřejmé, že perfekcionisté dosahují skvělých výsledků, vše perfektně naplánují a zrealizují, ale zároveň je to pro ně velice vysilující a zraňující. Neustále se bojí selhání a trpí úzkostmi. Je potřebné se naučit uklidnit a uvolnit. V každé situaci lze najít něco alespoň trochu pozitivního.

Učitelské povolání je jedno z těch, při kterých dochází k velkému množství sociálních kontaktů. Denně pracuje s desítky dětmi a jejich rodiči, neustále komunikuje s kolegy a personálem. Postupně učitel dochází až k vyčerpávání, jak tělesnému, tak i duševnímu. Konkrétně se v současné době hodně hovoří o syndromu vyhoření. Fyzicky se vyznačuje až nesnesitelnými bolestmi hlavy, bolestmi žaludku, nekončící únavou a nedostatkem spánku. Pocity bezmocnosti, negativní pohled na sama sebe, odměřený přístup k práci a beznaděj jsou znaky pro psychické vyhoření učitele. Nejvíce se však příznaky dají zpozorovat na aktivitě učitele. Dříve byl aktivní zapojující se do všech akcí, nyní je však apatický a ubývá jeho výkonnost. Syndrom vyhoření se vyvíjí v 5 fázích: nadšení, spokojenost, stagnace, apatie a následně vyhoření, zahořknutí. Přestupování do jednotlivých fází probíhá poměrně nejednoznačně a nepostřehnutelně a proto by se měl každý učitel o tuto problematiku zajímat, měl by znát jak vyhoření předcházet.

¹⁰ HOLEČEK, Václav. *Psychologie v učitelské praxi*. Praha: Grada, 2014, s. 63 Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3704-1.

2.3 Život ve třídě

Učitel je klíčovou osobností, která má řadu výchovných úkolů a zároveň je jedním z nejdůležitějších při vytváření klimatu ve školní třídě. Působí jako výchovný subjekt a ovlivňuje zdravý vývoj každého žáka, „umožňuje jedinci přejít od dětské závislosti na dospělých k samostatnosti, odpovědnosti, autonomii i sounáležitosti.“¹¹ Na uvolňující a příjemné klima se musí pomalu a s klidem. Při nastavování je vhodné všechny žáky dobře znát, vědět, jak na každého žáka reagovat a je-li to vhodné, pak aktivitu ponechat žákům.

Na klima třídy ale nemá vliv pouze učitel, na vytváření se podílí i žáci. Tak jako je každý žák individuální a osobitý, společně s dalšími žáky vytváří neopakovatelnou jedinečnou školní třídu. V každé třídě jsou jiné vztahy, pravidla a kázeň. Z toho vyplývá, že co se týče tvoření třídního klimatu, jsou důležití jak žáci, tak učitel. K dosažení změny či udržení klimatu je zapotřebí všech.

„Být jen vstřícný k žákům a dobře s nimi komunikovat nestačí. Učitel (zejména třídní) je také povinen se o svěřené žáky co nejlépe starat.“¹² Dobré klima se musí permanentně podporovat, všechny složky musí být neustále v pořádku. Mnohokrát nestačí sledovat a myslet si, že je vše v klidové rovině, je důležité pozorovat a měřit. Prospívá rozhodování a řešení kázeňských problémů, práce s každým žákem individuálně, pracovat s jejich jedinečností. Pokud vše bude fungovat, tak jak má, výsledkem je radost a úspěch. V případě výskytu problémů u žáků, by měl učitel zakročit a podat pomocnou ruku, radit jim a usměrňovat je. U žáků se takto bude postupně zvyšovat sebevědomí a radost z úspěchu.

Při vytváření klimatu nesmíme opomenout rodiče, i ti jsou jeho spolutvůrci. Sice přímo neovlivňují klima ve třídě, ale významně do něj zasahují. Dohlíží na to, jak se dítě učí, jak plní své povinnosti, a také jej vychovávají, což působí na kázeň dítěte. Nejen že do klimatu třídy zasahují skrze dítě, mají také právo vznést své názory a připomínky. Je zde ale otázka, zda jsou veškeré připomínky vhodné a přínosné. Rodiče si často myslí, že jsou jejich názory brány v potaz a mají nějakou váhu, ale opak je často pravdou. Je třeba dát rodičům najevo, že nejsou „středem vesmíru“, že je zde spousta dalších věcí, které jsou mnohem důležitější. K tomu abychom rodiče přiměli ke spolupráci je zapotřebí značné profesionality, vstřícnosti a v hodné komunikaci s nimi. Při úspěšné spolupráci s rodiči můžeme pomoci při vytváření příjemného třídního klimatu.

¹¹ GILLERNOVÁ, Ilona a Lenka KREJČOVÁ. *Sociální dovednosti ve škole*. Praha: Grada, 2012, s. 24 Pedagogika. ISBN 978-80-247-3472-9.

¹² ČAPEK, Robert. *Třídní klima a školní klima*. Praha: Grada, 2010, s. 18 Pedagogika. ISBN 978-80-247-2742-4.

2. 4 Úspěšný učitel

Za úspěšného učitele lze považovat toho, na kterého i po mnoha letech rádi vzpomínáme. Daný učitel byl pro nás jistým způsobem oblíbený, rádi jsme na jeho hodiny chodili a byli více aktivní oproti ostatním hodinám. Vážili jsme si jej kvůli jeho vzdělanosti, toho jak nás vzdělával a vychovával, ale také kvůli jeho laskavosti a vlídnosti. Ovšem to, že byl učitel úspěšný u nás, neznamená, že byl i u zbytku dětí. Lze tedy říci, že úspěšný je ten, který si získá většinu žáků ve třídě a ostatním daný předmět nezprotiví. Záleží na vlastnostech a osobnosti dítěte, každému vyhovuje někdo jiný. „Je to učitel, který je tělesně i duševně zdravý, netrpí profesionální deformací, nestrádá syndromem vyhoření. Práce s dětmi ho neunavuje, ale naopak stále baví, což žáci vždy citlivě vnímají. Je to učitel, jenž se vyznačuje laskavou náročností.“¹³ Laskavou náročností učitele chápeme náročností v oblasti vzdělávání, přísnosti ve výchově, ale zároveň kladným vztahem k žákům.

Úspěšnost učitele je ovlivněna několika podmínkami. Nejhlavnější podmínkou jsou vědomosti pedagogicko-psychologického charakteru. Musí vědět, co učí, jak má učit a také proč učit. Klíčové je, aby si žák z vyučovacího procesu něco odnesl. Nejde o znalosti přesných definic, ty po nějakém čase zapomeneme, ale o schopnost zvládat náročné životní situace a jejich postupy. Další podmínkou k úspěchu učitele jsou jeho dovednosti a vlastnosti. Spadá sem všechno, co se týká realizace výuky a vytváření klimatu ve školní třídě. Záleží na tom, jak učitel výuku vede, organizuje a hodnotí práci žáků, tak i sebe. Učitel má jít do všeho, co se týče jeho profese, s nadšením. Hlavně se mu tedy musí chtít, což je další podmínkou k úspěchu. Jde o pozitivní myšlení, o způsob jakým ho podává, o optimismus a víru týkající se žáků, v jejich schopnosti a budoucnost. Aby byli žáci úspěšní, musí učitel žákovi nastavovat cíle a postupně je navyšovat. K tomu všemu je zapotřebí další podmínky a tou je příležitost. Nestačí, aby učitel ovládal vědomosti, dovednosti, vlastnosti a své pocity, je potřeba, aby dostal příležitost tyto schopnosti využít. Bez příležitosti a vhodných podmínek může vše přijít na zmar.

¹³ HOLEČEK, Václav. *Psychologie v učitelské praxi*. Praha: Grada, 2014, s. 87 Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3704-1.

3 VÝCHOVNĚ VZDĚLÁVACÍ PROCES

3.1 Vzdělávání a vzdělání

V případě vzdělávání jde o proces, díky kterému žák získává vědomosti, osvojuje si dovednosti a rozvíjí schopnosti. Tento proces musí probíhat dlouhodobě a nepřetržitě pod dohledem pedagogů a případně i jiných osob, které mají kompetence k vyučování a vedení žáků. Probíhá od narození až po smrt jedince. Nejvýznamnější úlohu v procesu vzdělávání sehrává autoregulační učení, kterým procházíme hned na začátku vývoje jedince. „Pedagógovia a psychológovia často uvádzajú, že väčšina tých vedomostí a zručností, ktorými disponuje dospelý človek, bola získaná práve seba vzdelávaním a životnými skúsenosťami.“¹⁴ Vzdělávání neprobíhá pouze z důvodu získání vědomostí, jde také o rozvoj psychických poznávacích procesů, zařazení jedince do společnosti a o přípravu na budoucí zaměstnání.

Vzdělání je chápáno jako systém vědomostí a dovedností, kterých jsme dosáhli ve výchovně vzdělávacím procesu. U vzdělání, stejně jak u vzdělávání, nejde pouze o osvojení rozumových schopností, jde také o začlenění jedince do společnosti. Jedinec musí disponovat mravními hodnotami. Všechny vlastnosti týkající se jedince jsou součástí jeho vzdělání. „Pojem vzdělání v sobě zahrnuje dva momenty, které spolu těsně souvisejí, a to cíl a obsah.“¹⁵ Cíl je výsledek procesu, který je vytvářen v souvislosti se společenskými a individuálními požadavky. V obsahu jde o jisté kvality, kterých má jedinec dosáhnout.

V případě jednoduchého rozlišení pojmů vzdělání a vzdělávání lze uvést, že u vzdělávání jde o proces a u vzdělání o výsledek.

3.2 Vyučovací proces

Velice jednoduše můžeme vyučovací proces chápat jako interakci učitele a žáka, kdy učitel dohlíží na žáka tak, aby si osvojil potřebné kompetence. Ve skutečnosti nejde pouze o interakci dvou jedinců, vyskytuje se zde řada dalších faktorů, které proces ovlivňují. Jsou jimi například osobnost všech účastníků, jejich motivace, rozdílnost v inteligenci, věkové rozhraní žáků a mravní kvality. Pokud chce učitel vést vyučovací proces s jistou kvalitou, potřebuje vědět, jak se žák učí, jaké principy a mechanismy na něj nejlépe působí. Teprve pak může vytvářet podmínky pro výuku a určit správný obsah výuky. Dalšími působícími faktory rozumíme společnost, ve které se vychovávaný jedinec vyskytuje, to jak na něj daná

¹⁴ PETLÁK, Erich. *Všeobecná didaktika*. Bratislava: Iris, 1997, s. 32, ISBN 8088778492.

¹⁵ HOLOUŠOVÁ, Drahomíra, František HORÁK, Alena NELEŠOVSKÁ a Hana SPÁČILOVÁ. *Didaktika*. 1. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, s. 16, ISBN 8070679573.

společnost působí, vliv masmédií a životní úroveň rodiny. Nejen, že všechny tyto faktory ovlivňují výchovu jedince, zasahují také do vyučovacího procesu. Je potřebné všechny tyto faktory zkoumat dohromady, v jednotě, protože navzájem na sebe působí a ovlivňují se. Cíle, které učitel určí, souvisí s obsahem. Učitel působí na žáka a naopak, výchova ovlivňuje vzdělání a vzdělání ovlivňuje výchovu. Pochopení těchto vztahů mezi faktory umožní učiteli lépe pochopit tento proces vyučování a připravit se na něj. Pokud učitel pochopí veškeré faktory, které zasahují do vyučovacího procesu, může začít řešit další aspekty, které do něj spadají.

Povinností každého žáka během vyučování je naslouchat a přebírat nové informace od učitele. To znamená, že je objektem výuky a učitel je subjektem, který výuku zpracovává. Musí mezi sebou vzájemně komunikovat, spolupracovat a přizpůsobovat se jeden druhému. Tím, že se jeden s druhým ovlivňují, nastává okamžik, při kterém se i žák stává subjektem. Žák působí jako zpětná vazba pro učitele, vyjadřuje svoje názory, postoje. Dobrý učitel by na ně měl reagovat, žáka dále podporovat v jeho názorech a tím ho vést k samostatnosti a učení sama sebe. „Novšie psychologické a didaktické výskumy potvrdili, že rozvoj poznávacích procesov sa dosahuje nielen činnosťou učiteľa (vysvetľovaním, zdovodňovaním, poučaním a pod.), ale práve naopak, spájaním činností učiteľa s poznávacou činnosťou žiakov.“¹⁶ Velice důležitým aspektem ve výuce jsou i emoce. Je samozřejmé, že žák, kterého vyučování nebaví, se nebude chtít dále v tomto předmětu zdokonalovat, nebude dohledávat další informace, nebude aktivní. Kdežto u žáka, u kterého vyučování vyvolalo kladné emoce, dojde k tužbě dosáhnout dalších informací a poznatků.

Vyučování není jen proces poskytování informací a poznatků žákům, jde také o výchovu, proto jej nazýváme výchovně-vzdělávací proces. Je výchovným prostředkem, plní výchovné úlohy, které jsou vzdělávací, formativní, výchovné, propedeutické a rozvíjející. Během vyučovacího procesu by měli být všechny zmíněné úlohy splněny a rozvinuty v co nejvíce možné míře.

3.3 Cíl vyučování

Jak již bylo zmíněno, vyučování není pouze o tom předat informace posluchači. Jde o komplexní předávání vědomostí, dovedností, vytváření postojů, jde o rozvoj potenciálu. Cíle by se tedy měly týkat kognitivní, psychomotorické a afektivní oblasti.

¹⁶ PETLÁK, Erich. *Všeobecná didaktika*. Bratislava: Iris, 1997, s. 62, ISBN 8088778492.

Každá z těchto oblastí má stupně, které znázorňují úroveň osvojení a porozumění dané oblasti. Kognitivní oblast, oblast vzdělávacích cílů se podle Blooma dělí na znalost konkrétních poznatků, postupů, vědomostí, dále na porozumění, aplikaci, analýzu, syntézu a na závěr hodnotící posouzení. Taxonomie Kratwohla, která se týká afektivní oblasti, se dělí na přijímání, reagování, oceňování hodnoty, integrování hodnoty a začlenění hodnoty a jako poslední taxonomie podle Harrowa, týkající se psychomotorických dovedností se dělí na reflexní pohyby, základní pohyby, percepční schopnosti, fyzické schopnosti, pohybové zručnosti a neverbální komunikace.

Aby byly cíle „reálným vyučováním skutečně dosažitelné, především prostřednictvím zpracovávání obsahů vyučování, je třeba už při jejich koncipování v kurikulárních dokumentech – a posléze v osobních pojetích vyučování konkrétních učitelů – klást důraz na jednotu, propojení vědomostí a komplexního rozvoje osobnosti (tedy i hledisek mravních, sociálních...), na některé nové dimenze obsahu, které se bezprostředně žáků dotýkají (ekologie, globalizace), na možnosti, na prostor pro zhodnocování zkušeností žáků z jejich každodenního života, na samotnou kvalitu učení zaměřenou na rozvoj např. kritického myšlení atd.“¹⁷

Cíl vzdělávání je potřeba vytyčit kromě škol i v jiných institucích, které svým způsobem vzdělávají, či vychovávají děti, tedy tam, kde se zpracovávají vzdělávací programy, tam je potřeba cíle formulovat. Cíle jsou především formulovány pro žáky, nikoli pro učitele, i když se to může zdát opakem. Žák díky nim ví, čeho má dosáhnout během vyučování, co představuje jeho výstup, jakým směrem vést své samoučení. Ovšem realita je taková, že s nimi pracuje pouze pedagog. Před výukou si stanoví cíle a podle nich zvolí formy a metody výuky, a jestliže učitel žákům nesdělí cíl, žák pak neví, jakým směrem je veden a jaké budou jeho výstupy. Za cíl tedy považujeme změnu, ke které směřujeme a které chceme dosáhnout, přičemž všichni účastníci vyučovacího procesu by si tohoto měli být vědomi.

3.4 Zásady vyučování

Ve vyučování je třeba zásad, podle kterých je nutno se řídit. Tyto zásady představují obecné požadavky a zákonitosti, které musí být v souladu s výchovně vzdělávacími cíli. Díky těmto požadavkům a zákonitostem udávají charakter vzdělávacímu procesu a působí na jeho efektivitu. Mohlo by se zdát, že se jedná o jakási pravidla, ale není tomu tak. Pojem zásady

¹⁷ KOLÁŘ, Zdeněk a Alena VALIŠOVÁ. *Analýza vyučování*. Praha: Grada, 2009, s. 21, Pedagogika. ISBN 978-80-247-2857-5.

nemůžeme spojovat s pojmem pravidla. Ta pouze pomáhají daných zásad dosáhnout a realizovat je.

Jako první je nutno uvést zásadu uvědomělosti a aktivity. Ta usiluje o aktivitu žáků, aby se podíleli na výuce a tím byli vedeni k pochopení probírané látky. Tohoto podílení se na výuce žákem je velice těžké dosáhnout. Výuka musí zaujmout a vtáhnout do děje. Nejde zde totiž pouze o jeho rozumové schopnosti, ale i o schopnosti citové a volní. Vedení aktivní výuky je velice významný proces u dětí na prvním stupni. Děti zde překypují aktivitou a jsou velice zvědavé, zajímají se o neznámé a správná motivace probudí jejich zájem o činnost.

Další zásada se týká názornosti. „Tato zásada vyjadřuje požadavek, aby žáci při učební činnosti vycházeli ze smyslového vnímání předmětu a jevů.“¹⁸ Názornost je velice důležitá při pochopení podstaty jevu a vnímání předmětu. Toto vnímání je ovšem důležité správně řídit a usměrňovat a k tomu je zapotřebí použití správných a předem ověřených technik a pomůcek. Dále je zapotřebí i výběr druhu názornosti, který ovlivňují činitelé, jako je věk žáků, druh předmětu i fáze vyučovacího procesu. Je ale velice důležité upozornit na skutečnost, že méně je mnohdy více.

Zásada soustavnosti uspořádává učivo od snadného k obtížnému a jednoduché ke složitějšímu. Bez osvojení jednoduchých znalostí a příkladů nebude žák schopen přestoupit ke složitějším a propracovanějším. Mohlo by se zdát, že se soustavnost vyskytuje pouze v obsahu, ale není tomu tak. Je důležité ji dodržovat i v metodách, protože postup při vyučování vytváří podmínky pro zapamatování, osvojování jinak obtížně nastavené každé látky.

Pro určení obtížnosti vyučování, tedy výběru metody a organizačních forem platí zásada přiměřenosti. Průběh procesu nesmí psychický a somatický stav žáka nijak přetěžovat, ale zároveň by ho měl podněcovat k aktivitě, nesmí mu přijít lehký. Tato zásada doporučuje přistupovat ke každé skupině žáků zvlášť a zároveň individuálně přihlížet na každého jedince. Každý zvládá jinou míru náročnosti a má stanovené tempo činnosti. Toto všechno upozorňuje učitele na důležitost znalosti třídy, s kterou pracuje. Musí třídu předem analyzovat, tedy využít pedagogické diagnostiky.

Vědomosti musíme žákům předávat tak, aby jejich znalosti byly dlouhodobé a proto se další zásada týká trvalosti. Jde v podstatě o to, aby byl žák schopný kdykoliv jeho znalosti a dovednosti využít v praxi. Dosáhneme toho vytvářením a podporováním jejich motivace, použitím správných pomůcek, dodržením přiměřené obtížnosti učiva. V podstatě dodržením

¹⁸ NELEŠOVSKÁ, Alena a Hana SPÁČILOVÁ. *Didaktika*. 3. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1998, s. 25, ISBN 8070677953.

všech předchozích zásad. Každá zásada souvisí a navazuje na druhou a je potřeba zapojení žáka.

3.5 Hodnocení vyučování

Hodnocení nevyužíváme pouze na začátku výchovně-vzdělávacího procesu v okamžiku, kdy organizujeme vyučování a hodnotíme, které formy, metody a cíle výuky budou nejvhodnější. Hodnotíme i v průběhu a na konci a to z důvodu, abychom zjistili, zda žáky vedeme správným směrem, zda novou látku správně chápou a není potřeba výuku pozměnit. Zda si žák osvojil vědomosti a dovednosti, zda dosáhl toho, co bylo ve formulovaných cílech uvedeno, zjistíme pouze prověřením a následným vyhodnocením výsledků žáků. K tomu, abychom správně ohodnotili výsledek, je zapotřebí rozlišovat jevy důležité od nepodstatných a dobré od špatných. Velice také záleží na tom, co hodnotíme. Zda se jedná o to, jak je schopný žák pracovat samostatně, či to, co si během výuky osvojil.

Pod pojmem hodnocení si představíme testy a písemky, díky kterým nás učitel ohodnotí známkou a z více známek se následně zprůměruje známka na vysvědčení. Rozumíme tomu tak, že díky známkám učitel ví, jak jsme se moc učili a připravovali. Ovšem známky neslouží pouze pro učitele, měli by sloužit i jako zpětná vazba pro žáky. Žáci tak mají možnost zjistit, jak učivo ovládají a jak mu rozumí. Jako další článek, který vstupuje do procesu hodnocení, jsou nepřímí účastníci a to vedení školy a rodiče. Tyto články mají také zájem o to vědět, jak vyučování probíhá, jak rychle a kvalitně dosahují výsledků. Hodnocení je tedy velice významné pro všechny strany a proto i složitá záležitost zároveň. Složitost spočívá v propojenosti všech činností, všech osob a situací. Nejen, že učitel hodnotí žáky, učitel hodnotí i sám sebe. Hodnocení totiž slouží i pro učitele jako zpětná vazba, vidí výsledky své práce. Dále ale hodnotí i žáci. Takové hodnocení většinou spočívá na oblíbenosti učitele, kterou ovlivňuje atmosféra, jenž učitel nastoluje, jeho vztah k žákům, jeho vstřícnost a ochota pomáhat. Ovšem hodnotí i to, jakým způsobem vede výuku a zda aktivizuje žáky. Nejen že žáci hodnotí svého vyučujícího, hodnotí i své spolužáky, vedení školy a veškeré organizační články.

Jak bylo již uvedeno, hodnocení je velice významné pro všechny osoby jakkoliv zapojené do výuky. Žáci ovšem málokdy chápou hodnocení jako důležitou součást vyučovacího procesu, díky které by byli motivováni k vlastnímu zdokonalování. Často se učí pouze pro známky, které dostanou, nikoli pro to, aby zjistili, zda vše správně pochopili. K tomu, abychom žáky podněcovali ke správnému pochopení hodnocení, bychom si měli položit

základní otázky: Jaké prostředky nahradí známky a odnesli si žáci zpětnou vazbu? Jak probudit v žákovi vnitřní motivy k učení? Po zodpovězení těchto otázek nastane správné působení na žáka a tím i pochopení hodnocení.

Hodnocení velice významně ovlivňuje psychickou stránku osobnosti každého jedince a to hlavně tím, že zasahuje do sebevědomí, tím pádem i do hodnocení sebe sama a do motivace. Během pozitivního hodnocení naše motivace stoupá a s tím i naše sebevědomí, ovšem velice často se vyskytuje i negativní hodnocení, které nás destabilizuje, demotivuje. Díky hodnocení se žák porovnává s ostatními, sleduje své výsledky a v určité míře uspokojuje některé ze svých potřeb, jako například podá dobrý výsledek v určitém druhu sportu. Pro žáky, kteří podávají výkony, je hodnocení velice důležité k tomu, aby byli dál motivováni v tom, co dělají a vedlo je to k dalšímu zdokonalení, což souvisí s dobrým hodnocením od druhé osoby. Úspěchy a dobré ohodnocení zajišťuje místo v referenční skupině a tím uspokojí potřebu někam patřit. „Každý žák touží být přijímán, akceptován jak učitelem, tak vrstevnickou skupinou. Potřebuje získat pocit sounáležitosti, potvrzení sympatií či dokonce lásky.“¹⁹

¹⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. Praha: Karolinum, 2001, s. 183, ISBN 8024601818.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 ZÁKLADNÍ INFORMACE O VÝZKUMU

Praktická část věnuje pozornost názorům učitelů na nekázeň ve třídě během výuky. Existuje mnoho výzkumů a prací, které řeší právě tento problém. Není ovšem možné stanovit jednotnou odpověď. Na každou skupinu platí něco jiného, každý učitel má na problém s kázní jiný pohled a jinak ho i řeší. Stejně jako se mění technika v souvislosti s dobou, stejně tak se mění i výchovné prostředky, díky nimž dosáhneme kázně ve školním prostředí.

Účelem tohoto výzkumu je analyzovat otevřeným kódováním chápání významu kázně z pohledu učitele. Výzkum proběhl s učiteli, kteří učí na základní škole s předem stanovenými otázkami.

4. 1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu této bakalářské práce je zjistit, jak učitelé základních škol pohlíží na nekázeň žáků během vyučování a jak na ni reagují. Je také zaměřen na opatření, která učitelé praktikují, jak často obměňují osvědčené prostředky proti nekázní a jak reagují na žáka, který neustále vyrušuje v hodinách a porušuje pevně stanovená pravidla. Dále se zabývá osobností učitele, která by byla nejvhodnější ve vyučovacím procesu a zda při velkých potížích stojí vedení školy na straně učitele. Výzkum poskytne všeobecné informace začínajícím učitelům o tom, jak na nekázeň pohlíží pedagogové, kteří jsou zaměstnáni ve školství po delší dobu, jaké s tím mají zkušenosti a jaké okolnosti se okolo toho vyskytují.

4. 2 Výzkumné otázky

Před začátkem výzkumu bylo sepsáno několik otázek, které se týkaly tohoto tématu a které mě zajímaly. Poté se vyškrtly ty otázky, které si byly podobné, či byly nevyužitelné k tomuto danému výzkumu a odsouhlaseny vedoucím této bakalářské práce.

Výzkumné otázky jsou otevřené, takže každý učitel bude mít možnost odpovědět jasně a otevřeně na danou problematiku.

4. 3 Výzkumný vzorek

Výzkum je zaměřen na pohledy učitelů, tudíž se jedná o kvalitativní výzkum. Vzorek jsem získala díky náhodnému stratifikovanému výběru a týká se pouze učitelů. Učitelé pocházejí z různých typů škol a různých stupňů tříd, ve kterých vyučují. Mají rozdílné aprobace, délku

praxe a zkušenosti s nekázní. Do tohoto výzkumu jsou tedy zařazeni i učitelé začínající, tak i učitelé pracující v tomto oboru víc jak 20 let. Vybraní učitelé do výzkumného vzorku jsou 4 a pocházejí z různých míst.

4. 4 Metodika

Informace a data potřebná k výzkumu jsou získávána kvalitativním způsobem a to pomocí rozhovoru, tedy interview. Nejdříve byl proveden předvýzkum, aby bylo zjištěno, zda stanovené otázky odpovídají nárokům na výzkum a směřují k předem stanovenému cíli. Tento předvýzkum proběhl s náhodně vybraným učitelem, kterému byly kladeny předem sestavené otázky. Po tomto předvýzkumu bylo pár špatně formulovaných otázek pozměněno a poté mohly být prováděny rozhovory s náhodně vybraným vzorkem učitelů.

4. 5 Metody výzkumu

Dotazník se skládá z 26 otázek a všechny jsou otevřené. Každý učitel odpoví u daných otázek to, co si myslí, že je podle něj správné, jak se sám s danými situacemi potýká a jaký na ně má názor. Dotazník je zcela anonymní, a tudíž se dotazovaní učitelé nemusí bát odpovídat pravdivě. Respondenti z výzkumného vzorku jsou odlišní. Jedná se jak o mladé učitele s krátkodobou praxí, tak o starší učitele s dlouholetou praxí.

4. 6 Výsledky rozhovorů

Tato kapitola je zaměřena na jednotlivé odpovědi učitelů, kteří byli vybráni k tomuto výzkumu. Tato kapitola je jednou z nejdůležitějších této bakalářské práce, protože zde dojde ke konečnému závěru.

4. 7 Interpretace odpovědí učitelů

1. Co si představujete pod pojmem kázeň?

Tato otázka byla na začátek rozhovoru velice důležitá. Měla sloužit jako úvod k tématu nekázně a také jsem chtěla zjistit, zda si učitelé pod tímto pojmem představí stejný obsah. Všichni respondenti odpověděli, že se jedná o jakési stanovení a následně dodržování pravidel, která jsou určena učitelem. Jedním pedagogem bylo uvedeno, že jsou tato pravidla stanovena k tomu, aby byl zachován bezpečný a pohodový pobyt ve škole. Dále bylo také

uvedeno, že se jedná i o atmosféru, při které se všichni respektují, a vše probíhá bez většího narušování.

2. Jaké faktory podle Vás ovlivňují nekázeň ve třídě?

Odpovědi na tuto otázku byly nejednotné. Myslím, že je to způsobeno jednak individualitou a různými zkušenostmi každého učitele a také z důvodu existence spousty faktorů, které ovlivňují nekázeň. Nejčastěji se v odpovědích objevil vztah učitele s žáky a sympatie ve třídě. Významnou roli hraje probíraná látka v hodině a její nepochopení, nedostatek pohybu, problémoví žáci, kteří mají tendenci strhnout ostatní k vyrušování a v poslední řadě přehlcenost dětí elektronikou.

3. Jaká opatření podporují kázeň?

Zde byla některými učiteli opět podtrhnuta důležitost stanovení jasných a smysluplných pravidel a jejich dodržování. Jako další opatření uvedli humor a zajímavé aktivity ve vyučovací hodině, kdy si žáci mohou odpočinout a uvolnit se. Bylo velice překvapivé zjistit, že učitelé nepřikládají žádný význam snížení počtu dětí ve třídě. Toto „přání“ vyslovil pouze jeden učitel, i když se zdá, že se o této skutečnosti hovoří často a to hlavně ze strany alternativních škol, které pracují s nižším počtem žáků ve třídě.

4. Jaké prostředky používáte ke zmírnění nekázně?

Díky této otázce jsem chtěla zjistit, jaká je různorodost prostředků, které učitelé používají na získání kázně. Dozvěděla jsem se ale, že učitelé postupují velice podobně a při většině případů nejdříve žáka slovně napomínají, nebo se jej jemně dotknou na ramenu a následně zapisují poznámky do žákovské knížky. Dále velice často používají jako „trest“ úkoly navíc a vypracování projektů na příští hodinu. V případě narušení hodiny komunikací žáka se svým spolužákem učitelé přesazují do jiných lavic a snaží se vymýšlet takové kombinace žáků, při kterých by k narušování hodiny nedocházelo. Také jsem zjistila, že se jen pár učitelů snaží nekázeň nejdříve řešit pozitivním směrem a to nějakou zábavnou činností, hrou či pokusem.

5. Myslíte, že má podstatný vliv reakce učitele na nekázeň?

U této otázky mi šlo o to, zda si myslí, že mají vliv na nekázeň spíše učitelé, nebo jestli existují i činitelé, kteří mohou mít větší vliv, než mají oni. Všichni učitelé odpověděli naprosto stejně a to tak, že má podstatně velký vliv učitelova reakce.

6. Je účinnější klidná nebo horlivá osobnost učitele?

Většina učitelů si myslí, že je vhodnější klidnější osobnost učitele. Je ovšem velice podstatné, aby byl učitel sám sebou, respektoval svou energii a byl oprostěn od emočních výkyvů nálad. Záleží také na osobnosti narušitele a na složení třídního kolektivu. Hlavně se nesmí nechat rozhodit. Jeden z pedagogů uvedl, že není špatná jak horlivá, tak klidná osobnost učitele. Bylo by dobré být osobností něco „mezi“.

7. Jak reagujete na žáka, který často porušuje kázeň?

Navzdory tomu, že učitelé u otázky, která se týkala prostředků, které používají k dosažení kázně, odpověděli jednotně a to tím, že mají pevně stanovená pravidla a podle nich se řídí, tak u této otázky panuje různorodost. U jednoho učitele bylo jasně vidět, že podle pravidel jedná. Stanovil ve třídě pravidlo, při kterém může být zapsána poznámka pouze desetkrát a při dalším následuje napomenutí třídního učitele. Takto to pokračuje dál přes důtku třídního učitele a při opravdu velkých přestupcích až k důtce ředitele školy. Další učitel jedná podle situace, ale vždy klidně a důsledně. Naznačil, že to souvisí s předchozí otázkou na to, zda je účinnější klidná, či horlivá osobnost učitele. Vždy je podstatné být sám sebou a respektovat svou energii, být stabilní a bez emočních výkyvů. Jiný učitel reaguje na časté porušení kázně spíše klidněji a to tak, že se snaží neustále se žáky komunikovat a domlouvat jim. K zásadnějším a důslednějším rozhodnutím přistupuje až při delším nezdaru. Poslední učitel nejen že žáka při častém porušování kázně přesadí, ovlivní jej to i v emoční rovině. Bere to osobně a je následně na žáka naštvaný, což by měl umět schopný učitel ovládat a neměl by se nechat vyvést z míry.

8. Souhlasíte s tímto výrokem? „Zavedení opatření na vyloučení žáka ze školy by zajistilo větší zodpovědnost žáka za své chování.“

Tuto otázku jsem zařadila do rozhovoru z toho důvodu, abych zjistila, zda učitelé souhlasí s tím největším trestem při velice častém porušení kázně a to vyloučením žáka ze školy. Většina z nich hned odpověděla určitě ne, tedy co se týče základních škol. Jeden učitel si ovšem myslí, že v případě starších žáků by tato hrozba donutila některé rodiče se více zajímat o chování svého dítěte ve škole. Když by bylo už namíste hovořit o vyloučení, tak spíše z hodiny a to do jiné učebny s dohledem a následně s náhradou zameškané hodiny.

9. Jakou osobností by měl být dobrý učitel?

Zde navazuji na otázku, ve které jsem se ptala, zda je lepší klidná nebo horlivá osobnost. Tady má tázaný učitel možnost rozvést, jaký má na to komplexní náhled. Popisovali z větší části jen pozitivní stránky osobnosti a ty se týkaly spíše dobré komunikativnosti učitele se žáky a toho být osobností empatickou a spravedlivou. Za velice důležité pokládají příjemné, nevybušné chování, jak tedy bylo již víckrát řečeno být stabilní a bez emočních výkyvů. Žáci potřebují cítit v učiteli osobnost, které mohou důvěřovat, někoho, kdo dokáže odlehčit náladu a vytvořit pozitivní atmosféru ve třídě. Je zapotřebí mít svou práci rád a nebát se zkoušet něco nového. Nakonec je zapotřebí respektu z obou stran. Jak ze strany žáků k učiteli, tak naopak i učitele k žákům.

10. Pomáhá rozhovor s rodiči ve zlepšení kázně dítěte?

V tomto se učitelé shodli a myslí si, že komunikace s rodiči rozhodně pomáhá. Učitel si s rodičem vyjasní, co je potřeba dělat pro to, aby dítě získalo správné vědomosti a dovednosti do budoucna. Vyskytují se však rodiče, kteří na rady učitelů nedají a raději poslouchají své dítě, které si samozřejmě na učitele stěžuje. Tito rodiče musí mít ve všem pravdu a špatně se jim vysvětluje, jaké má jejich dítě problémy a v jakých situacích učivo nezvládá. Místo toho, aby na ty nedostatky reagovali, dávají to za vinu učiteli.

11. Proč myslíte, že vzniká nekázeň?

Příčin nekázně je opravdu mnoho. Záleží na kolektivu, který se sešel ve třídě, na tom jaký mají k sobě vztah, jaký je poměr kluků a holek, zda se vyskytují děti se znevýhodněním, postižením a mnoho dalšího. Příčiny ovšem nemůžeme vidět pouze ze strany žáků, ale také učitelů, vedení školy a rodičů. Všichni dohromady vytvářejí atmosféru, kterou jsou pak následně ovlivňováni. Proto jsem také tuto otázku umístila do rozhovoru. Zajímalo mě, zda učitelé vidí chybu ve všech účastnících vyučovacího procesu, nebo jestli vidí chybu pouze na žácích. Všichni zodpověděli, že příčin je opravdu mnoho a jsou individuální vůči každé třídě. Co se týká konkrétních příkladů, vyjmenovali příčiny typu: nuda v hodině, nepochopení učivu, nenadané dítě a snaha být třídním šaškem. Někteří uvedli kromě příčiny nekázně ze strany dítěte i rodiče. Konkrétně se jednalo o rodiče, kteří nereagují na požadavky učitele, nebo rodina zrovna prochází nějakou nepříznivou situací. Také byla uvedena špatně stanovená pravidla, které má mít dítě doma. Může se stát, že dítě poznalo chování podle pravidel až ve škole a není schopné se jim přizpůsobit, protože nechápe jejich hodnotu. Pouze jednou bylo uvedeno, že se může vyskytovat i chyba v učiteli a to nudným předáváním informací a vykládáním látky, kterou mají v dané hodině probrat. Překvapilo mě uvedení dalšího činitele, který působí na vznik nekázně a to kamaráda. Obzvláště malé děti se nechají hodně ovlivnit hádkou se svým dobrým kamarádem a vše se to odráží i na jejich chování.

12. Pomáhají předem určená pravidla v udržení kázně ve třídě?

Tato otázka, i když nebyla zmíněna, byla zodpovězena hned na začátku rozhovoru a to několikrát. Je vidět, že učitelé přikládají velkou hodnotu stanoveným pravidlům, která jsou stanovena samotným učitelem, nebo učitelem se třídou. Pravidla vyjadřují něco, čeho se mohou učitelé i žáci zachytit při porušení kázně a každé jiné situaci. Podle toho, zda pravidla obsahují pevně stanovené sankce a také jejich dodržování, vytváří v žácích určitou hodnotu na ně. Pokud je vše dodržováno, žák si vytvoří pozitivní vztah k pravidlům a je schopný je dodržovat i nadále do dospělosti. V případě negativní zkušenosti s nimi dítě ztratí vztah k pravidlům, nic pro něj neznamenaají a může se stát, že je bude i naschvál porušovat.

13. Je pro Vás snadnější udržet kázeň v případě plánovaného udržení kázně, nebo intuitivního udržení kázně?

Intuitivní udržení kázně se týká učitelovy autority. Ne každý učitel působí na žáky jako autorita a o to hůře se mu pak získává kázeň, jak ve vyučování, tak mimo něj. Bez přirozené autority se musí učitel vybavit spousty opatřeními, aby žáky v hodině něčemu naučil a bylo zajištěno jejich bezpečí. Chtěla jsem tudíž znát, jaké s tím mají učitelé problémy a jak se s tím vyrovnávají, ovšem všem odpovídajícím učitelům se daří udržet kázeň intuitivně, bez toho aniž by museli doma vypracovávat další materiály, či zjišťovali informace o ukáznění třídy, kromě jednoho. Ten v některých předmětech dosahuje kázně intuitivně a na některé předměty se musí připravovat.

14. Myslíte, že díky přehlédnutí některých přestupků nekázně získáte větší autoritu a přízeň žáků?

Nad touto otázkou museli učitelé chvíli popřemýšlet, nad tím zda se vyplatí, či nevyplatí přestupek přehlédnout. Polovina odpovídajících nakonec zodpověděla, že určitě ne, protože by to bylo v rozporu se stanovenými pravidly, která byla na začátku školního roku sestavena a postupně by tím ztrácela význam. Ovšem druhá polovina učitelů nakonec odpověděla, že záleží na tom, zda by z toho něco získal on. Buď by tedy změnil trest, nebo ho zmírnil, ale v případě zrušení z toho musí učitel získat pozitivní přístup buď od žáka, nebo dokonce od celé třídy. V některých případech se dá přestupek nepozorovaně změnit i v humor a navíc se z něj poučí jak trestaný, tak celá třída.

15. Přistupujete k nekázni žáka více individuálně, nebo kolektivně?

Při vzpomínce na školu a tresty si vzpomeneme, jak nás učitelé trestali za chybu někoho druhého. Místo toho, aby byl potrestán jen on, byla potrestána celá třída jako prostředek k udržení kázně do budoucna. Zajímalo mě, zda takové trestání kolektivu používají i učitelé dnes. Dle toho, co učitelé odpověděli, to znamená, že dnes učitelé řeší přestupky převážně individuálně. Kolektivně pouze tehdy, jestliže chtějí daný přestupek probrat s třídou, nebo se jednalo o chybu celé třídy. Kolektivní trestání považují za neúčinné a hloupé.

16. Myslíte, že je dobré používat písemku jako nástroj k udržení kázně?

Touto otázkou jsem chtěla zjistit, kam až učitelé zacházejí, co se týče výše trestů. Když nepočítáme poznámku jako trest, protože to není něco, co žákovi sebere kousek z volného času, tak právě domácí úkol či zrovna zmíněná písemka je to nejhorší, jak může být žák za porušení kázně potrestán. Polovina učitelů odpověděla, že písemky nedává, protože to není správné. Další učitel si také myslí, že to není vhodné, ale v krajních případech písemku použije, protože jediné tak třídu uklidní. Kdežto jeden učitel přímo zodpověděl, že písemky na snížení nekázně aktivně používá. Sice to není spravedlivé, ale opravdu účinné a aspoň si žáci dopředu rozmyslí, zda jim to za to stojí, a chtějí-li dostat další špatnou známku, protože jsou na neoznámený test připraveni opravdu málokdy.

17. Pomáhá metoda vyhrožování k větší kázni žáků?

Spousta z nás používá metodu vyhrožování k tomu, aby dosáhl toho, co zrovna potřebuje. Jedná se o neférové jednání, protože vytváříme nátlak na jinou osobu, abychom dosáhli svého. Tato otázka byla zařazena do rozhovoru, abych zjistila, zda takový přístup a nátlak vytvářejí i učitelé na své žáky. Většina učitelů tuto metodu nepoužívá, protože ji nepotřebují, nebo je to ani nenapadlo. Pokud by ji ovšem použili, myslí si, že by účinek vyhrožování netrval moc dlouho. Děti by časem zjistily, že jsou to pouhé výhrůžky, na které kolikrát ani nedojde, nebo si na ně navyknou. Tato metoda vychází pouze jednomu učiteli, který z toho dokonce těží i dlouhodobě a stále to zabírá.

18. Jaké byly Vaše začátky z pohledu nekázně? Měl/a jste s tím problém?

Tato otázka navazuje na třináctou, která se týká intuitivního či plánovaného udržení kázně. Psala jsem v ní o přirozené autoritě, která je jedním z hlavních činitelů, kteří přispívají ke kázni ve třídě. Začínající učitel si tuto autoritu potřebuje vydobýt nejlépe hned při vstupu do třídy, ovšem spousta začínajících učitelů má s tímto problémem, protože nemá s učením takové zkušenosti a mladistvý vzhled zrovna nepřidá na respektu. Při nezdarech si musí učitel získávat autoritu postupně, což je mnohem obtížnější a složitější než ji získat neformálním způsobem. Zajímalo mě tedy, zda měli tázaní učitelé v začátcích své praxe ve školství problém, a také jsem si touto otázkou chtěla ověřit, zda učitelé odpovídali upřímně ve

zmíněné třinácté otázce. Všichni tázaní odpověděli, že jejich začátky byly v podstatě bezproblémové a jejich očekávání bylo opravdu mnohem horší.

19. Přiznáváte před žáky svoje nedostatky? Myslíte, že by to mohlo přispět ke kázní?

Učitel je u žáků, hlavně u žáků 1. stupně základní školy, považován za někoho, kdo ví všechno a nikdy se nemýlí. Jenže opak je mnohokrát pravdou a ne nadarmo se říká: „Mýlit se je lidské“ (Marcus Tullius Cicero). Berou to tak ovšem i učitelé? Všichni odpověděli, že s přiznáním chyby před žáky nemají žádný problém. Žáci tak mají možnost je vidět i v jiném světle, a tak je brát i z lidštvější stránky, než jen z té upnuté a soustředěné na vyučování. Ovšem žádný učitel tento počínek nebral jako něco, co mu pomůže k dosažení kázně. Učitel se tak žákům i víc přiblíží. Kolikrát jsou na možnost omylu učitelem upozorněni, zvláště při rozdávání opravených testů. Je potřeba, aby si žáci opravené testy zkontrolovali, protože mohly být učitelem chybně opraveny.

20. Snažíte se být flexibilní a stále vytvářet nové postupy a pravidla?

Zajímalo mě, zda se učitelé snaží obměňovat postupy a být aktivní, nebo používají jen ty, která se jim osvědčí a stanou se z tohoto hlediska pasivní. Někteří si myslí, že vytváření nových taktik a pravidel je efektivnější k udržení kázně. Obměňování těchto taktik zaručí ostražitost žáků a nemůže se stát, že by nějaký postup začali brát jako samozřejmost, nebo něco, na co si zvykli. Proti nim stojí ti, kteří neradi mění své kroky k dosažení kázně a to hlavně kvůli tomu, že si na ně děti zvykly a nová pravidla a postupy by kázeň ve třídě jen komplikovaly. Na začátku možná stojí za to vymýšlet nové cesty a možnosti, aby si vyzkoušeli vše, ale lepší je ustanovit pevný řád tak, aby si nikdo nepřišel podvedený, tím že měl horší trest za stejný přestupek.

21. Měníte postupy k dodržení kázně při jejím opakovaném porušení?

Jsou učitelé, kteří své postupy nemění a nechtějí měnit, ale je tomu tak, když mají ve třídě žáka, který neustále narušuje výuku a ani osvědčené postupy na něj nefungují? Učitelé, kteří již v předchozí otázce zodpověděli, že se snaží měnit postupy, v tomto případě jejich názor trvá nadále a snaží se být flexibilní. Ti učitelé, kteří stáli za tím, aby se dodržovala pevně stanovená pravidla, zde ale také nezměnili názor. Je sice velice nepříjemné narazit na

takového žáka, ale pořád by to bylo nespravedlivé vůči ostatním dětem a narušovalo by to řád a chod třídy.

22. Radíte se se svými kolegy o vyzkoušených a účinných postupech k dosažení kázně?

K dobré atmosféře na škole přispívají dobré vztahy a komunikace mezi učiteli. Učitelé se rádi při různých potížích a problémech, které nastanou a jsou různé výchovné situace, při kterých učitel ocení radu od zkušenějších. Pro rady ohledně kázně se u většiny případů chodí k výchovnému poradci, který by si již s daným případem měl umět poradit. K tomu je ovšem zapotřebí dobrá komunikace mezi oběma stranami, musí být poskytnuty všechny důležité informace k tomu, aby mohl být učiněn závěr a problém se mohl vyřešit. Chodí si ovšem pro radu ohledně kázně i učitelé ke svým kolegům? Jak jsem zjistila, tak velmi málo učitelů neřeší své problémy s kolegy. Rádi slyší názor toho, který si prošel stejným problémem. Kolikrát si své problémy s kázní sdělují jen proto, aby si takříkajíc ulevili.

23. Podporuje Vás vedení školy ve vedení kázně ve třídě?

Jak jsem již zmiňovala, k dobré atmosféře na škole je zapotřebí přesnému předávání informací a toho dosáhneme jedinečně dobrou komunikací mezi všemi články. Takže nejen mezi učiteli samotnými, ale i mezi učiteli a vedením. Vedení by mělo své zaměstnance podporovat ve všech možných směrech, aby se každý cítil na svém pracovním místě příjemně a neodmítnutý. Jedno z důležitých témat, které by mělo vedení se svými zaměstnanci, tedy učiteli, řešit, je ukázněnost v jejich třídách. Měli by se zajímat o problémy, které učitele ve třídách sužují a pomáhat jim v jejich předcházení. Polovina tázaných učitelů v komunikaci s vedením nemá problém. Jsou ochotni je vyslechnout a případně poradit, jak mají pokračovat dál. Kdežto druhá polovina má v komunikaci s vedením spíše negativní zkušenosti. Ve většině případů jim připadá, že vedení s čímkoli otravují a to i v případě, když se jedná o velice závažný problém. Raději jdou pro radu přímo za výchovným poradcem nebo metodikem prevence.

24. Je větší pravděpodobnost nekázně v případě více chlapců ve třídě?

Je známé, že kluci jsou povahou spíše impulzivnější a rádi se předvádí před spolužáky. Právě tato potřeba předvádění se může činit během vyučování problémy. Učitel se může

snažit, jak chce, může se situacím, při kterých by chlapci dostali příležitost se předvádět, vyhýbat sebelíp, ale stejně si najdou cestu, jak na sebe upoutat pozornost. Názory na tento problém se u učitelů liší. Buď učitel naprosto souhlasí s tím, že převaha kluků ve třídě dělá problém, nebo si myslí, že na jejich převaze nezáleží. Není ani tak problém v ukázněnosti chlapců ve vyučování, jako divokost o přestávkách. Ve třídě může být klidně převaha kluků, a kolektiv může být téměř bezproblémový, naopak jindy může vyrušovat jeden a ten samý. Je to velice individuální. Na druhou stranu třídy, které mají převahu dívek, také nemusí být zrovna ukázkové. Kolikrát jsou mezi nimi takzvané „žabomyši“ války, dávají větší váhu kamarádění/nekamarádění, neustále se přesazují a bývají často uražené.

25. Snažíte se žáka při projevech specifických poruch učení a chování posílat na prohlídku do pedagogicko psychologické poradny?

Dobrý učitel svou třídu velice dobře zná, pozoruje jejich chování, vztahy mezi sebou, to jak se zvládají učit a jejich reakce na obtížné situace. Je možné, že se ve třídě vyskytne žák, který může vykazovat poruchy učení či chování. Učitelova povinnost by měla být vše zaznamenat a probrat situaci s rodiči a popřípadě jej následně poslat do pedagogicko - psychologické poradny. Podle zjištěného se učitelé nesnaží informovat jejich rodiče o problémech vyzorovaných během vyučování, žák by se musel opravdu hodně vymykat normě. Dokonce si myslí, že je dítě neukázněné, protože je rozmazlené, nebo protože o něj rodiče nejeví dostatečný zájem.

26. Jaký je Váš názor na inkluzi z pohledu kázně?

Dle novely školského zákona se změnila pravidla pro zařazování dětí se speciálními vzdělávacími potřebami do školních tříd. Žáci s takovými problémy mohou omezit výukou, nebo dokonce narušit kázeň třídy. Žák může být napadán ze strany jeho spolužáků, bude o hodně pomalejší než třída, nebo bude dokonce sám o sobě vyrušovat a kazit pravidla třídy. Podle poloviny tázaných učitelů je inkluze špatný nápad. Vidí v tom veliký problém hlavně z pohledu kázně a to hlavně kvůli tomu, že jej spolužáci neberou do kolektivu a velice omezuje rychlost hodiny, protože se musí učitel věnovat více jemu a zbytek třídy se nudí a tím pádem i zlobí. Jiní učitelé si myslí, že s dobře vybraným asistentem pedagoga se situace dá podchytit, hlavně se nesmí jednat o děti s lehkou mentální poruchou, či těžkými poruchami chování. Je velice málo případů, kdy zařazení žáka s omezením do třídy bylo přínosem jak

pro stranu dítěte, tak pro stranu spolužáků. Inkluze dává největší smysl v případě, že se děti naučí respektovat jakékoliv postižení a budou ochotni jim pomáhat. K tomu je ovšem zapotřebí podpory rodičů a jejich pozitivní pohled na věc.

5 ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ Z VÝZKUMU

Cílem tohoto výzkumu bylo zaznamenat to, jaký mají učitelé náhled na nekázeň. Šlo o to, zda si pod tímto pojmem představují to samé a to, jak přistupují k přestupkům u žáků. Také mě zajímalo, jestli jsou učitelé flexibilní, nebo podlehnou několika osvědčeným metodám a ty používají neustále dokola. Velice důležitou roli hraje působení na žáky, zjišťovala jsem tedy, ke které osobnosti se učitelé přiklánějí více. Měli možnost se rozhodnout mezi horlivou, nebo klidnou osobností. V další otázce mohli tuto skutečnost více rozvést a popsat dobrého učitele, který si snáze získá ve třídě kázeň. Také jsem do otázek zahrнула začátky učitelů, abych zjistila, zda působí jako přirozená autorita, nebo si ji musí složitě získávat. Respondenti, kteří na dané otázky odpovídali, byli různých věkových kategorií a různých pedagogických zaměření.

Odpovědi učitelů, které se mi podařily získat, byly opravdu překvapující. Jelikož byly všechny otázky otevřené, měla jsem možnost hodnotit co nejvíce informací od dotazovaných učitelů. Otázky byly poskládány nahodile, aby některé mohly sloužit jako kontrola a některé jako doplnění jiných otázek. Nejdůležitější bylo to, že si všichni učitelé pod pojmem kázeň představují určení a následné dodržování pravidel. Toto uvedení pravidel pak následně uvedli i u otázky, která se dotazuje na získání autority v případě přehlédnutí některých přestupků u žáků. S tím učitelé nesouhlasili a odkázali se na pevně stanovená pravidla, která by pak byla následně znehodnocena. Následující dotazy se týkají faktorů ovlivňující kázeň, opatření, které ji podporují a prostředků, jež zmírňují nekázeň. U těchto odpovědí můžeme sledovat různorodost názorů učitelů. Všechno se odvíjí od individuálnosti učitele a třídy. U dalších otázek, které směřovaly spíše k opatřením, která podporují kázeň, jsem zjistila, že nesouhlasí s vyloučením žáka ze školy, spíše dávají přednost komunikaci s rodiči. Pokud rodiče respektují autoritu učitele, tak by měl rozhovor s nimi zajistit větší ukázněnost žáka. Co se týká příčin nekázně, byly odpovědi velice pestré. Činitelů, kteří mohou způsobit nekázeň, je opravdu mnoho. Většina učitelů ovšem u druhé otázky zapoměla, nebo si ani nechce přiznat, že do těchto činitelů, které mohou ovlivňovat kázeň, patří i oni samotní. Z činitelů, které uváděli učitelé, byli nejvíce uvedeni žáci a popřípadě jejich rodiče. Překvapila mě odpověď učitele, který uvedl, že nekázeň žáka mohou způsobovat neshody s kamarádem. Také bývá probíráno téma, které se týká většího počtu chlapců ve třídě. V tomto byli učitelé také nejednotní a je jasné, že záleží na každém z nich a to, jak si sednou. Každá třída je individuální a každý učitel s ní má jiné zkušenosti. Dalším zásadním činitelem je v poslední době, díky novele školského zákona, inkluze dětí se specifickými potřebami do škol.

Následující otázky byly více zaměřeny na učitele a na to, jak zrovna on může ovlivnit kázeň ve třídě. Mezi prvními byla hned ta, která se dotazovala na ovlivňování kázně učitelem, jestli si myslí, že na ni mají podstatný vliv. Bylo velice příjemné zjistit, že si všichni učitelé myslí a uvědomují si podstatu svých reakcí na nekázeň, ale jak jsem již uvedla, tak mezi příčiny vzniku nekázně svoje reakce nezmínili. Další otázky se týkaly přímo osobnosti učitele a zde se učitelé ve svých odpovědích odlišovali. Každý viděl vzor dobrého učitele jinak. Také jsem se tázala na počátky jejich učitelské praxe a na to, jak získávají autoritu, protože i ta je spjata s kázní ve třídě. Žádný z učitelů neměl se svými začátky problémy, nebo si aspoň mysleli, že to bude daleko horší a autoritu získali přirozeně. K tomu, aby svoji autoritu nesnížili, tak raději postupují, i v případě malinkých přestupků ve třídě, dle předem stanovených pravidel a nepřehlíží je a k žákům přistupují individuálně. Překvapivé bylo ovšem zjištění, že učitelům nevádí přiznat svoje chyby před žáky, protože jsou přece jen lidé a chybovat je lidské. Co se týče aktivity a flexibility učitelů, ne všichni se snaží měnit své postupy a metody. Snažili se takoví být spíše na začátku. Postupně jim některé přišly nevhodnější a už je neměnili. Ovšem co se týká aktivity ve smyslu konzultace se svými kolegy, tak zde nelení a sdělují si spoustu informací, hlavně tykající se řešení problémů s opravdu neukázněnými žáky.

Dle odpovědí učitelů jsem zjistila, že s vedením nekázeň žáků nekonzultují. Přijde jim, že je tím zbytečně zatěžují a otravují, protože mají spousty jiných problémů a starostí. Opravdu závažné problémy s nekázní se snaží konzultovat s výchovným poradcem a metodikem prevence.

Z výzkumu je možné zjistit mnoho důležitých informací a doporučení, která se mohou hodit zrovna začínajícímu učiteli. Zjistí zde, že doporučují a považují za velice důležité si s žáky stanovit pravidla a ta bez výjimek dodržovat a řídit se podle nich. Bude se moci předem připravit na možné faktory, které mu budou zasahovat do vyučovacích hodin a ovlivňovat tak kázeň žáků. Je zde také uvedeno pár opatření a prostředků, díky kterým získávají jiní učitelé vhodné podmínky pro nerušené vyučování a příjemné prostředí ve třídě, jak pro učitele, tak pro žáky. Učitelé nastínili, jak vhodně reagovat na přestupky a jakou osobností by měl učitel být. Důležité je mít hned ze začátku přirozenou autoritu a přistupovat k žákům individuálně.

Jsem velice vděčná učitelům, kteří přistoupili k rozhovoru na toto téma zodpovědně a odpovídali pravdivě. Bez nich bych nezjistila takovéto informace a neměla možnost se mnohému přiučit.

ZÁVĚR

Cílem výzkumu bylo zaznamenat názory učitelů na nekázeň. Není učitel, který by se s tímto problémem nepotýkal a neměl stanovené postupy a metody, pomocí kterých docílí příjemné atmosféry mezi ním a žáky. Na začátku školního roku si ve třídě stanoví pravidla, kterým při jejich porušení odpovídá přiměřená reakce pedagoga. Tato určená pravidla nejsou v žádné třídě stejná, stejně tak faktory, které ovlivňují kázeň. Pokaždé záleží na individualitě každého žáka a na nekázni vyskytující se mezi nimi. Existuje také mnoho opatření a prostředků, která podporují, nebo zmírňují vyskytující se nelibé projevy chování. Ne vždy tento zaběhnutý systém znamená zvládnutí situace a následné získání disciplíny. Žák stanovená pravidla přestane respektovat a je zapotřebí zásahu rodičů, někdy i metodika prevence, výchovného poradce. Je ovšem důležité prošetřit, co je příčinou neukázněného žáka. Může se stát, že chyba není na straně žáka, ale učitele, který působí nepříjemně, vykládá látku špatným způsobem, nebo je dokonce mstivý. Proto je namístě ptát se, jaká osobnost učitele by byla nejvhodnější v přístupu ke studentům. Určitě by se z větší části mělo jednat o pozitivní stránky, ke kterým patří spravedlnost, empatie a stabilita. Žáci potřebují k učiteli cítit důvěru, někoho, kdo dokáže odlehčit náladu a vytvořit pozitivní atmosféru. Také by měl být schopný přiznat svoji chybu a tím dát žákům najevo, že chybovat je lidské a není to nic, za co by se měli stydět. Dále by měl k nekázni přistupovat individuálně a nikoli kolektivně. Žáci by trest, který dostali za něco, co neprovedli, mohli brát osobně. Také by to mohlo znamenat i větší výskyt nedisciplinovanosti. Mnohokrát slýcháme, že větší množství chlapců ve třídě činí těžší udržení kázně a to hlavně z důvodu jejich impulzivnosti. Tomu tak ovšem v každém případě není. Není vhodné všechny chlapce škatulkovat. Stane se, že přímo ve třídě, která je celá poskládána z kluků, se chová neukázněně pouze jeden. Je důležité brát na vědomí individuálnost a osobnost každého žáka. Musíme ale poukázat na fakt, že třídy, ve kterých se vyskytují pouze děvčata, nemusí být vzorem disciplíny. Děvčata bývají často uražená a vedou nesmyslné hádky o ničem.

Tato práce pro mě byla velkým přínosem. Dozvěděla jsem se mnoho informací, které v učitelské praxi jistě využiji a vyzkouším. Také budu při nástupu do zaměstnání mnohem jistější v tom, jak přistupovat a reagovat na žáky. Zároveň si ale myslím, že toto téma není zdaleka vyčerpané a mohlo by se dále rozvíjet.

Mohla by se více zkoumat osobnost a reakce učitele na nekázeň, nebo také z druhé strany pohledy žáků na vyrušování svých spolužáků ve třídě.

LITERATURA

1. BENDL, Stanislav. *Jak předcházet nekázní, aneb, Kázeňské prostředky*. Praha: ISV nakladatelství, 2004, 208 s. ISBN 8086642143.
2. BENDL, Stanislav. *Kázeňské problémy ve škole. Aktualiz. a dopl. vyd.* Praha: Triton, 2011, 260 s. ISBN 978-80-7387-436-0.
3. BENDL, Stanislav. *Školní kázeň: metody a strategie*. Praha: ISV nakladatelství, 2001, 267 s. ISBN 8085866803.
4. BENDL, Stanislav. *Školní kázeň v teorii a praxi: učebnice pro studenty učitelství*. Praha: Triton, 2011, 202 s. ISBN 978-80-7387-432-2.
5. BLÁHA, Arnošt Inocenc. *Sociologie*. Editor Juliana OBRDLÍKOVÁ. Praha: Academia, 1968, 433 s. ISBN (Váz.)
6. BRÉDA, Jiří, Eva DANDOVÁ, Jitka KENDÍKOVÁ a Václav MERTIN. *Sebeobrana učitele*. Praha: Raabe, 2017, 151 s. Dobrá škola. Škola jako (ne)bezpečné místo, 1. ISBN 978-80-7496-345-2.
7. CANGELOSI, James S. *Strategie řízení třídy: jak získat a udržet spolupráci žáků při výuce*. Vyd. 5. Přeložil Milan KOLDINSKÝ. Praha: Portál, 2009, 289 s. Pedagogická praxe. ISBN 978-80-7367-650-6.
8. ČAPEK, Robert. *Třídní klima a školní klima*. Praha: Grada, 2010, 325 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-2742-4.
9. GILLERNOVÁ, Ilona a Lenka KREJČOVÁ. *Sociální dovednosti ve škole*. Praha: Grada, 2012, 247 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3472-9.
10. HOLEČEK, Václav. *Psychologie v učitelské praxi*. Praha: Grada, 2014, 223 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3704-1.
11. HOLOUŠOVÁ, Drahomíra, František HORÁK, Alena NELEŠOVSKÁ a Hana SPÁČILOVÁ. *Didaktika. 1. 2. vyd.* Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, 48 s. ISBN 8070679573.
12. KOLÁŘ, Zdeněk a Alena VALIŠOVÁ. *Analýza vyučování*. Praha: Grada, 2009, 230 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-2857-5.
13. KOLÁŘ, Zdeněk a Renata ŠIKULOVÁ. *Hodnocení žáků: formy hodnocení, učitel a žák, sebehodnocení, praktické ukázky*. Praha: Grada Publishing, 2005, 157 s. ISBN 802470885X.

14. LANGOVÁ, Marta. *Učitel v pedagogických situacích: kapitoly ze sociální pedagogické psychologie*. Praha: Univerzita Karlova, vydavatelství Karolinum, 1992, 96 s. ISBN 8070666137.
15. LERNER, Isaak Jakovlevič. *Didaktické základy metod výuky*. Přeložil František BACÍK, přeložil Jan PRŮCHA, přeložil Eliška WALTEROVÁ. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, 165 s. Pedagogická teorie a praxe. ISBN (Váz.).
16. MAŇÁK, Josef. *Nárys didaktiky*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003, 104 s. ISBN 8021031239.018-97-1.
17. NELEŠOVSKÁ, Alena a Hana SPÁČILOVÁ. *Didaktika*. 2. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, 41 s. ISBN 8070672581.
18. NELEŠOVSKÁ, Alena a Hana SPÁČILOVÁ. *Didaktika*. 3. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1998, 39 s. ISBN 8070677953.
19. NELEŠOVSKÁ, Alena a Hana SPÁČILOVÁ. *Didaktika*. 4. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, 46 s. ISBN 8024400375.
20. NELEŠOVSKÁ, Alena. *Pedagogická komunikace*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, 181 s. ISBN 8024405105.
21. PETLÁK, Erich. *Klíma školy a klíma triedy*. Bratislava: Iris, 2006, 119 s. ISBN 80-89
22. PETLÁK, Erich. *Všeobecná didaktika*. Bratislava: Iris, 1997, 270 s. ISBN 8088778492.
23. SLAVÍK, Jan. *Hodnocení v současné škole: východiska a nové metody pro praxi*. Praha: Portál, 1999, 190 s. ISBN 8071782629.
24. VÁGNEROVÁ, Marie. *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. Praha: Karolinum, 2001, 304 s. ISBN 8024601818.

PŘÍLOHY

OTEVŘENÉ OTÁZKY K ROZHOVORU

Nekázeň z pohledu učitele

1. Co si představujete pod pojmem kázeň?
2. Jaké faktory podle Vás ovlivňují nekázeň ve třídě?
3. Jaká opatření podporují kázeň?
4. Jaké prostředky používáte ke zmírnění nekázně?
5. Myslíte, že má podstatný vliv reakce učitele na nekázeň?
6. Je účinnější klidná nebo horlivá osobnost učitele?
7. Jak reagujete na žáka, který často porušuje kázeň?
8. Souhlasíte s tímto výrokem? „Zavedení opatření na vyloučení žáka ze školy by zajistilo větší zodpovědnost žáka za své chování.“
9. Jakou osobností by měl být dobrý učitel?
10. Pomáhá rozhovor s rodiči ve zlepšení kázně dítěte?
11. Proč myslíte, že vzniká nekázeň?
12. Pomáhají předem určená pravidla v udržení kázně ve třídě?
13. Je pro Vás snadnější udržet kázeň v případě plánovaného udržení kázně, nebo intuitivního udržení kázně?
14. Myslíte, že díky přehlédnutí některých přestupků nekázně získáte větší autoritu a přízeň žáků?
15. Přistupujete k nekázni žáka více individuálně, nebo kolektivně? (k celé třídě)
16. Myslíte, že je dobré používat písemku jako nástroj k udržení kázně? (trest)
17. Pomáhá metoda vyhrožování k větší kázni žáků?
18. Jaké byly Vaše začátky z pohledu nekázně? Měl/a jste s tím problém?
19. Přiznáváte před žáky svoje nedostatky? Myslíte, že by to mohlo přispět ke kázni?
20. Snažíte se být flexibilní a stále vytvářet nové postupy a pravidla?
21. Měníte postupy k dodržení kázni při jejím opakovaném porušení?
22. Radíte se svými kolegy o vyzkoušených a účinných postupech k dosažení kázně?
23. Podporuje Vás vedení školy ve vedení kázně ve třídě?
24. Je větší pravděpodobnost nekázně v případě více chlapců ve třídě?
25. Snažíte se žáka při projevech specifických poruch učení a chování posílat na prohlídku do pedagogicko- psychologické poradny?
26. Jaký je Váš názor na inkluzi z pohledu kázně?

PŘÍKLAD TRANSKRIPTU ROZHOVORU

1. Co si představujete pod pojmem kázeň?

Pro mě je to dodržování pravidel, která jsou stanovena k tomu, aby byl pobyt ve škole, nebo na školních akcích pro všechny bezpečný a k tomu, aby byly zachovány podmínky pro pohodové vzdělávání - aby u toho mohli být v pohodě žáci i učitelé

2. Jaké faktory podle Vás ovlivňují nekázeň ve třídě?

Vztah žáků s učitelem, individuality některých žáků a jejich mimoškolní, velice často rodinné problémy, nezáměr, nemotivovanost žáků, zbytečnost – neví, k čemu by jim to učivo mohlo být, osobnost učitele, vyhoření učitele, „přehlcenost“ dětí elektronikou, nedostatek zodpovědnosti dětí sám za sebe, nedostatek pohybu, nedostatek fyzické a manuální činnosti, nuda a spousta dalšího.

3. Jaká opatření podporují kázeň?

Hlavně nastavení SMYSLUPLNÝCH pravidel a jejich dodržování, lidský přístup, humor, zajímavé aktivity, nižší počet dětí ve třídě, méně zákazů a více možnosti výběru činností.

4. Jaké prostředky používáte ke zmírnění nekázně?

Zaměstnávám žáky nějakou činností, napomenu je, přesadím je, pohovor s ním samotným, když nic nezabere, musí položit žákovskou knížku ke mně na stůl a to už většinou pomůže.

5. Myslíte, že má podstatný vliv reakce učitele na nekázeň?

Ano

6. Je účinnější klidná nebo horlivá osobnost učitele?

Je podstatné být sám sebou a respektovat svou energii, být stabilní bez emočních výkyvů a nenechat se snadno rozhodit. Je potřeba mít nadhled a humor a spíš klidnější, ale aktivní přístup.

7. Jak reagujete na žáka, který často porušuje kázeň?

Klidně a důsledně.

8. Souhlasíte s tímto výrokem? „Zavedení opatření na vyloučení žáka ze školy by zajistilo větší zodpovědnost žáka na svoje chování.“

Ne, ale souhlasila bych s možností vykázaní žáka z hodiny – do speciální učebny s dozorem a nahrazení zameškaného po vyučování. To si myslím, že by si to pak opravdu rozmysleli, aby ve škole nemuseli být déle.

9. Jakou osobností by měl být dobrý učitel?

Je podstatné být sám sebou a respektovat svou energii, být stabilní bez větších emočních výkyvů a nenechat se snadno rozhodit, mít nadhled, humor a optimismus, mít rád děti i svou práci a chuť zkusit něco nového.

10. Pomáhá rozhovor s rodiči ve zlepšení kázně dítěte?

Ano, tedy pokud je rodič normální a nezačne pak naopak zbrojit proti učiteli.

11. Proč myslíte, že vzniká nekázeň?

To je individuální, příčin může být hodně.

12. Pomáhají předem určená pravidla v udržení kázně ve třídě?

Ano

13. Je pro Vás snadnější udržet kázeň v případě plánovaného udržení kázně, nebo intuitivní udržení kázně?

Spíše intuitivní.

14. Myslíte, že díky přehlédnutí některých přestupků nekázně získáte větší autoritu a přízeň žáků?

To záleží na konkrétních případech, pokud jde o drobnosti tak možná, občas, nebo spíš ani ne přehlížení, jako jinou formu reakce na nekázeň než trest.

15. Přístupujete k nekázni žáka více individuálně, nebo kolektivně?

Pokud to jde tak individuálně - je hloupost trestat celek za jednotlivce, ale zároveň komunikuji o problému s celou třídou.

16. Myslíte, že je dobré používat písemku jako nástroj k udržení kázně?

Spíš ne, možná ojediněle v krajním případě, kdy je rozjetá celá třída a nereaguje na jiné způsoby uklidňování.

17. Pomáhá metoda vyhrožování k větší kázní žáků?

Ne, vyhrožování pomůže jen krátkodobě.

18. Jaké byly Vaše začátky z pohledu nekázně? Měl/a jste s tím problém?

Bylo to v pohodě, žádný problém jsem neměla.

19. Přiznáváte před žáky svoje nedostatky? Myslíte, že by to mohlo přispět ke kázní?

Ano, občas přiznám, že jsem se spletla, nebo něco nevyšlo tak, jak jsem chtěla. Jde mi spíš o přiblížení se k žákům z hlediska lidskosti.

20. Měníte postupy k dodržení kázní při jejím opakovaném porušení?

Ano, žáci pak neberou nic jako samozřejmost.

21. Snažíte se být flexibilní a stále vytvářet nové postupy a pravidla?

Ano.

22. Radíte se svými kolegy o vyzkoušených a účinných postupech k dosažení kázně?

Velice málo. Spíše se s nimi neradím.

23. Podporuje Vás vedení školy ve vedení kázně ve třídě?

Spíše ne, přijde mi, že s tím vedení jen otravujeme.

24. Je větší pravděpodobnost nekázně v případě více chlapců ve třídě?

Myslím, že je to individuální.

25. Snažíte se žáka při projevech specifických poruch učení a chování posílat na prohlídku do pedagogicko - psychologické poradny?

Ne, nereaguji na to.

26. Jaký je Váš názor na inkluzi z pohledu kázně?

S asistentem to lze zvládnout, ale děti s lehkou mentální retardací a těžkými poruchami chování by už do inkluze zahrnuty být neměly – je to pak trápení všech zúčastněných stran s minimálním pozitivním efektem